

4. A harmadik személy általi teljesítés joghatásai (szubrogáció, más jogcímmel megtérítési igény keletkezése)

4.1. Alapvetés

A kötelmi jogi főszabály értelmében a jogosult felé maga a kötelezett tartozik teljesítéssel. Emiatt kötelemszüntető hatállyal, a kötelem relatív szerkezetének felfogásából eredően, a hitelező – feltétel nélkül –, megint csak főszabály szerint, nem fogadhat el mástól teljesítést. Természetesen léteznek esetek, amikor a kötelezett maga helyett mást bíz meg erre, illetve a jogviszony felei ügyleti vagy akár törvényi jogutódlással megváltoznak, azonban e helyzetek a főszabályon mit sem változtatnak: a teljesítés továbbra is elsősorban a jogviszony passzív felét, a kötelezettet terheli. Előfordulhat azonban, hogy a kötelezett (főkötelezett) mellett más személyek (elsősorban a teljesítéshez biztosítékot szolgáltatató járulékos kötelezettek, így a kezesek vagy a zálogkötelezettek) maguk is érdekeltek a teljesítésben. Ritkábban még a jogviszonyhoz képest teljesen idegen személynek

Dr. Dudás Attila PhD
rendkívüli egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem

Dr. Bartosz Kucharski PhD
egyetemi tanár, Łódzi Egyetem

Dr. Suri Noémi PhD
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
egyetemi adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Dr. Székely János PhD
egyetemi adjunktus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Dr. Szinek Csütörtöki Hajnalka
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dudás, A., Kucharski, B., Suri, N., Székely, J., Szinek Csütörtöki, H. (2023) 'A harmadik személy általi teljesítés joghatásai (szubrogáció, más jogcímmel megtérítési igény keletkezése)' in Veress, E. (szerk.) *A kötelmi jogok dinamikája. Engedményezés, factoring, szerződésátruházás, jogátruházás és nováció egyes kelet-közép-európai jogrendszerekben*, 217–251. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet



https://doi.org/10.47079/2023.ve.kotelmi.9_4

(például a jelzáloggal terhelt ingatlant megvásárolni, vagy az elzálogosított ingót mint családi emléktárgyat megóvni szándékozóknak) is jogos érdeke fűződhet egy tőle máskülönben idegen tartozás teljesítéséhez. Az egyes államok jogrendszerei emiatt nem csupán megengedik a harmadik személy által történő teljesítést, hanem az intézményt és annak joghatásait sokszor kifejezetten szabályozzák is. Az összehasonlító jogban a harmadik személy általi teljesítés joghatásainak vonatkozásában két fő nézet létezik.¹⁰¹⁴

Az első nézet szerint a harmadik személy teljesítő (*solvens*) a törvény erejénél fogva (*ope legis*), a teljesítést elfogadó (*accipiens*) – azt sokszor törvényesen elutasítani nem is tudó – jogosult helyébe lépve az eredeti jogviszonyban és az eredeti kötelezettel szemben a továbbiakban az *accipiens* jogait (vagy azok egy részét) gyakorolhatja majd. Az eredeti követelés ilyen úton fennmarad, és a törvényi engedményezés egyik sajátos eseteként, a *solvens* teljesítéséből eredően átruházásra kerül: a *solvens* az eredeti jogviszony jogosultját annak kötelezettjével szemben ezzel helyettesíti. Innen ered az intézmény német („*gesetzliche Abtretung*”, vagyis törvényi engedményezés) és latin (*subrogatio* – magyarosítva *szubrogáció* –, illetve *cessio legis*) megnevezése is. Hangsúlyozandó, hogy a törvényi engedményezés és a *cessio legis* fogalmak használata a leírt joghatásra valamelyest pontatlan, ugyanis a tartozás teljesítése folytán annak a *solvens*re szállása csupán a törvényi engedményezések egyik különös esete, amelyek mellett más helyzetek is léteznek (például a jogosult a jogalkotó rendelkezéséből eredő megváltozása, a tartozás teljesítését megelőzően). Emiatt a következőkben erre a joghatásra a pontosabb, szubrogáció fogalmat használjuk.

E jellemzőjében, a további külön ügyletkötést nem, csupán a *solvens* általi teljesítést feltételező jogátszállásban különül el markánsan a tulajdonképpeni szubrogáció más – elemeikben és joghatásaikban egyaránt hasonló – műveletektől, így az ügyleti engedményezéstől, illetve jogátruházástól, valamint a tartozásátvállalástól, a teljesítésátvállalástól, a tartozáselvállalástól és a szerződésátruházástól. A szubrogáció értelem-tartalmát tekintve, a magyar jogi szaknyelv a kezdetektől a „jogátruházás” megnevezést is alkalmazza, amely (például a jogátszállással szemben) szintén ügyleti jellegre és az eredeti kötelmi viszony fennmaradására utal – sőt, a Ptk. 6:201 § és 6:202. § (2) bekezdésének szövege ezt megerősíteni is látszik –, így egy jellemzően *ope contractus*, nem pedig *ope legis* joghatás látszatát kelti. E terminológiai sajátosságot szükséges szem előtt tartanunk, amikor az egyes jogrendszerek jellemző terminológiáját követve „jogátruházás” kerül említésre.

A második nézet szerint a *solvens* a teljesítéssel az eredeti tartozást kioltotta, mivel ezzel a jogosult követelését kielégítette. Így azonban a *solvens* a kötelezett számára vagyoni előnyt biztosított, felvetve a kötelezett jogcím nélküli gazdagodásának lehetőségét.

¹⁰¹⁴ Lásd Dieckmann, 2012, 49–95. o.

Emiatt, bár az eredeti jogviszony teljesítéssel megszűnt, a *solvens* számára a kötelezettel szemben valamilyen megtérítési igényt kell biztosítani. Az igény alapulhat jogcím nélküli gazdagodásból vagy akár megbízás nélküli ügyvitelből (*negotiorum gestio*) eredő megtérítésen, de – az adott jogrendszer által nem nevesített (*sui generis*) – más megtérítési kötelezettségen is. Ez utóbbi megközelítés hátránya az előbbivel szemben, hogy az eredeti jogosult javára az eredeti kötelezett által (vagy annak érdekében) létesített biztosítékok az immáron teljesített főköveteléshez képest járulékos jellegük miatt főszabály szerint megszűnnének, így a *solvens* megtérítési igényének érvényesítése bizonytalanná válhat. Amennyiben a jogalkotó e következményt elkerülné, további nehézségek adódnak a biztosítékok továbbéléséből egy új, az eredetitől eltérően, *ope legis* keletkezett jogviszonyban, amelynek létrejöttéhez a biztosítékot létesítő nem járult hozzá (ezzel a biztosítékok létesítésének főszabály szerint ügyleti jellegét háttérbe szorítva).

Mindkét esetben a jellemző joghatás tehát, hogy a szubrogáció, illetve a megtérítési igény létrejötte és esedékessége (valamint a biztosítékok átszállása) külön ügyletkötés (például engedményezés, tartozásátvállalás stb.) hiányában, a *solvens* általi teljesítésből eredően következik be. Egyes jogrendszerek a szubrogációt lehetővé teszik az eredeti jogviszony egyik fele és a *solvens* közötti ügylet alapján is (például amikor a jogosult a harmadik személytől érkező teljesítést elfogadja, a helyette fizetésbe a kötelezett beleegyezik stb.). Ilyenkor nem ügyleti jogátruházás történik, ugyanis az eredeti kötelmi viszony másik fele nem egyezett ebbe bele, a szubrogáció joghatását továbbra is *ope legis* fejt ki. A helyettesítés bekövetkeztének vagy a megtérítési igény születésének jogcíme eltérő lehet ugyan, azonban mindig az eredeti jogosult és kötelezett között fennálló kötelmi viszonyhoz képest harmadik személy által a kötelezett helyett teljesítésének tulajdonított joghatásban nyilvánul meg.

Nem kizárt a harmadik személy általi teljesítés a *solvens* és az *accipiens* közötti korábbi ügyletkötés után sem – például egy hitelező és egy kezes viszonylatában, ahol a kezes *solvens*ként lép később fel –, azonban annak joghatása az eredeti kötelmi viszonyban (a hitelszerződésben) hitelezettel szemben továbbra is *ope legis* áll be. A saját érdekei védelmében akár a hitelezett akarata ellenére is teljesítő kezes (*solvens*) a hitelezettel szemben az *accipiens* jogait törlesztést követően gyakorolhatja (illetve követelheti) majd, tehát a kezes–hitelezett viszonyban bármely ügylet léte ehhez a joghatáshoz nem lesz szükséges.

Érdemes itt kihangsúlyoznunk, hogy a fentiek ismeretében, azon jogrendszerekben, ahol a kötelezett helyett történő teljesítés következtében új, megtérítési igény keletkezik, a szubrogáció kifejezés, illetve a *cessio legis*, a törvényi engedményezés, és a jogátruházás fogalmainak használata e joghatásra az eredeti kötelmi viszony megszűnését nem mindig tükrözi.

A továbbiakban a harmadik személy teljesítéséből eredő joghatásokat egyes közép- és kelet-európai jogrendszerekben szabályozó normák tartalmának ismertetésére térünk.

4.2. Ausztria

Az osztrák jogrendszerben egy kötelem teljesítésére vonatkozó jog ügyleti (pl. engedményezés, szerződéses jogátruházás), bírósági vagy törvényi (jogszabályi) úton szállhat át az eredeti jogosulttól eltérő, más személyre.¹⁰¹⁵ Jogszabályon alapuló jogátruházás (szubrogáció) esetén a jogátszállás a törvény erejénél fogva következik be. E joghatás beállításának ilyenkor nem feltétele a harmadik személy és az eredeti jogosult közötti megállapodás, elegendő az adós beleegyezése (ABGB 1424. §).

Az osztrák jogszabályok, illetve jogirodalom a vizsgált jogintézmény kapcsán a törvényi engedményezés (*gesetzliche Abtretung*) megnevezést alkalmazza, azonban a kapcsolódó jogforrások, illetve bírói gyakorlat áttekintését követően megállapítható, hogy a törvényi engedményezés a jogátruházás intézményének feleltethető meg. A jogalkotó a magánjog igen széles területein, különböző jogszabályokban alkalmazza a jogátruházás intézményét, azokban az esetekben, amikor egy harmadik személyt törvény másik személy tartozásáért vagy káráért helyállni rendel.

A jogátruházás generálklauzulájának az ABGB 1358. §-a tekinthető. Az ott olvasható törvényi meghatározás szerint:

„Az a személy, aki másnak olyan tartozását fizeti ki, amelyért személyesen felel, vagy amelyért bizonyos vagyontárgyakkal felel, a hitelező jogai helyébe lép, és jogosult a kifizetett tartozás megtérítését követelni az adóstól. Ennek érdekében a kielégített hitelező köteles a kifizetőnek minden rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőséget és biztosítékot átruházni.”¹⁰¹⁶

Gamerith megfogalmazása szerint a jogalkotó egyre több esetben alkalmazza a jogátruházás eszközét a tipikus visszkereseti helyzetek szabályozására, amelyek közös jellemzője, hogy egy harmadik személy a törvény szerint felel egy másik személy tartozásáért vagy káráért. A jogutódlás rendjével a jogalkotó megoldja a harmadik személy által teljesített kifizetések beszámításának (esettől függően, be nem számításának) kérdését is, és így a tartozást véglegesen az elsődlegesen fizetésre kötelezett adóshoz, a kárt pedig a károkozóhoz rendeli.¹⁰¹⁷

A jogátruházás egyes esetei a következőkben ismertetett különös jogszabályokban lehetők fel.

1015 Lukas, 2000, [7.] és köv.

1016 A szerző saját fordítása.

1017 *Gamerith*, 2022, 1358. §.

1. A *társadalombiztosítási jog* normái értelmében, ha valaki megkárosít egy társadalombiztosításra jogosult személyt, aki emiatt a társadalombiztosító költségére nyújtott ellátásra szorul, a károkozóval szemben fennálló (kongruens) kártérítési igény már a károkozás időpontjában átszáll az illető társadalombiztosító intézményre [ASVG¹⁰¹⁸ 332. §; GSVG¹⁰¹⁹ 190. § (1) bekezdés; BSVG¹⁰²⁰ 178. § (1) bekezdés; BKUVG¹⁰²¹ 125. § (1) bekezdés alapján].

2. A *magánbiztosítási jogviszonyok* körében (VersVG¹⁰²² 67, 158 és köv. §§) a harmadik személlyel szemben fennálló követelés a biztosítóra száll át, amennyiben a biztosító megtéríti a kárt, vagy kielégíti a kárvallott harmadik személyt.

3. Az *ifjúságvédelmi és szociális jogban* (JWG¹⁰²³ 34. §; tartományi ifjúságvédelmi törvények; tartományi szociális segélyezési törvények); a tartási követeléseknek az ifjúságvédelmi (szociális segélyezési) szervre történő átruházása – rendszeresen a harmadik személy értesítéséig elhalasztott jogáttruházás formájában – kiküszöböli a tartásra jogosult személy (rászoruló személy) kettős ellátását és a tartásra kötelezett személy indokolatlan tehermentesítését.

4. Az *egészségügyi jogban* a B-KAG¹⁰²⁴ 48. §-a (közvetlenül alkalmazandó szövetségi törvény) szerint, ha a beteg kórházi kezeléséhez vezető betegség harmadik személy hibájából következett be, a betegnek a kezelési költségek megtérítéséből eredő kártérítési igénye a ki nem fizetett kórházi díjak összegéig átszáll a kórházra mint jogi személyre. A B-KAG 48. §-a tehát a kórháznak a beteggel szembeni díjkövetelés fennállásától független biztosítékot nyújt, amelyet opcionálisan a meg nem fizetett díjhátralék

1018 *Bundesgesetz vom 9. September 1955 über die Allgemeine Sozialversicherung (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz; a továbbiakban: ASVG.)*, StF: BGBl. Nr. 189/1955 idF BGBl. Nr. 18/1956 (DFB) (NR: GP VII RV 599 AB 613 S. 79. BR: S. 108.).

1019 *Bundesgesetz vom 11. Oktober 1978 über die Sozialversicherung der in der gewerblichen Wirtschaft selbständig Erwerbstätigen (Gewerbliches Sozialversicherungsgesetz; a továbbiakban: GSVG)*, StF: BGBl. Nr. 560/1978 (NR: GP XIV RV 865 AB 1016 S. 102. BR: S. 379.).

1020 *Bundesgesetz vom 11. Oktober 1978 über die Sozialversicherung der in der Land- und Forstwirtschaft selbständig Erwerbstätigen (Bauern-Sozialversicherungsgesetz; a továbbiakban: BSVG)*, StF: BGBl. Nr. 559/1978 (NR: GP XIV RV 864 AB 1015 S. 102. BR: AB 1887 S. 379.).

1021 *Bundesgesetz vom 31. Mai 1967 über die Kranken- und Unfallversicherung öffentlich Bediensteter (Beamten-Kranken- und Unfallversicherungsgesetz; a továbbiakban: B-KUVG.)*, StF: BGBl. Nr. 200/1967 (NR: GP XI RV 463 AB 494 S. 56. BR: S. 255.).

1022 *Bundesgesetz vom 2. Dezember 1958 über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz 1958)*, StF: BGBl. Nr. 2/1959 (NR: GP VIII RV 102 AB 547 S. 68. BR: S. 140.).

1023 *Bundesgesetz vom 15. März 1989, mit dem Grundsätze über die Mutterschafts-, Säuglings- und Jugendfürsorge aufgestellt und unmittelbar anzuwendende Vorschriften in diesem Bereich erlassen werden (Jugendwohlfahrtsgesetz 1989; a továbbiakban: JWG)*, StF: BGBl. Nr. 161/1989 (NR: GP XVII RV 171 AB 872 S. 96. BR: 3653 AB 3658 S. 513.).

1024 *Bundesgesetz über Krankenanstalten und Kuranstalten (a továbbiakban: KAKuG)*, StF: BGBl. Nr. 1/1957 (NR: GP VIII AB 164 S. 22. BR: S. 121.).

összegében lehet követelni. Az átruházott követelést jogi úton kell érvényesíteni. E körben *Gamerith* arra mutat rá, hogy a kórházakról szóló törvényt a társadalombiztosításról szóló törvény felülírja, így több olyan jogátruházáshoz kapcsolódó jogforrás között is ütközés keletkezhet, amelyekre nincsenek általános elsőbbségi szabályok.¹⁰²⁵

5. A *munkajog és a szociális jog* kapcsolódási pontja körében az EFZG¹⁰²⁶ 10. §-a szerint a munkavállaló munkaképtelenségből eredő keresetkiesése miatti kártérítési igények (már a sérülés időpontjában) az egészségbiztosítási intézményre szállnak át, amennyiben ez utóbbinak az EFZG 2. §-a szerint vissza kell térítenie a munkáltató részére a már megfizetett egészségbiztosítási járulék összegét.

6. A *termékfelelősség* terén a BTVG¹⁰²⁷ 16. §-a a hibás teljesítésen alapuló követelések engedményezéséről rendelkezik. Ha a szavatossági és a hibás teljesítésen alapuló kártérítési igények érvényesítése a fejlesztővel szemben a fejlesztő vagyona-ra vonatkozó fizetése képtelenségi eljárás megindítása vagy egyéb okok miatt lehetetlen, illetve jelentősen akadályozott, a vevő követelheti a fejlesztőt harmadik személyekkel szemben megillető szavatossági, és a hibás teljesítésen alapuló kártérítési igények engedményezését. A jogok átruházására akkor kerül sor, amikor a fejlesztő kézhez veszi a vevőnek az átruházásra vonatkozó írásbeli kérelmét; a harmadik személyre az ABGB 1395. és 1396. §§ rendelkezéseit kell alkalmazni.

A szakirodalom e körben nevesíti továbbá az ABGB 1422. §-ában szabályozott kényszerű engedményezést (*notwendige Zession*), mely a hitelezők változásánál azt jelenti, hogy amikor egy harmadik személy mind alaki, mind tartalmi szempontból idegen kötelezettséget teljesít, korábban vagy ezzel egyidejűleg követelheti a hitelezői jogok engedményezését.

4.3. Csehország

A jogátruházás jogintézményével a cseh jogszabályi környezetben elsősorban Csehország Polgári törvénykönyvének 1936. §-ában, illetve az azt követő szakaszokban találkozhatunk. A szabályozás lényege, hogy az eredeti kötelezett helyett teljesítő személy

¹⁰²⁵ *Gamerith*, 2022, 1358. §.

¹⁰²⁶ *Bundesgesetz vom 26. Juni 1974 über die Fortzahlung des Entgelts bei Arbeitsverhinderung durch Krankheit (Unglücksfall), Arbeitsunfall oder Berufskrankheit (Entgeltfortzahlungsgesetz*; a továbbiakban: EFZG), StF: BGBl. Nr. 399/1974 (NR: GP XIII RV 1105 AB 1188 S. 109. BR: S. 333.).

¹⁰²⁷ *Bundesgesetz, mit dem Regelungen über den Erwerb von Rechten an Gebäuden und Wohnungen von Bauträgern getroffen werden und das Wohnungseigentumsgesetz 1975 geändert wird (Bauträgervertragsgesetz*; a továbbiakban: BTVG), StF: BGBl. I Nr. 7/1997 (NR: GP XX RV 312 AB 450 S. 53. BR: AB 5358 S. 620.).

a követelést abban az állapotában szerzi meg, amelyben az eredeti jogosulthoz tartozott, és azt később maga is érvényesítheti. A törvénykönyv módosításával kapcsolatosan benyújtott indokolásban rögzítésre került, hogy a szóban forgó jogintézmény megújítását indokolja a kötelezett helyett a jogosultnak teljesítő védelme, ami jelentős előrelépést jelent a korábbi szabályozáshoz képest.¹⁰²⁸ E tekintetben a Kereskedelmi törvénykönyv a követelés közvetlenül a törvény erejénél fogva történő átszállását konstruálja, ami nem teljesen felel meg az ügylet természetének, mivel az a személy, aki a kötelezett nevében teljesített, ezt például akár ajándékozási szándékkal is megtehetette volna. Ezért az úgynevezett törvényi engedményezés csak olyan esetekben marad fenn, amikor az adóst mellette (vagy helyette) kezesként, zálogkötelezettként vagy más hasonló módon helytállni köteles személy mentette fel. Azon harmadik személy, aki ilyen helyzetéből adódóan oltja ki a kötelezett tartozását, formai szempontból saját tartozását kiegyenlítőnek, míg a főkötelezett mellett (vagy helyett) helytállásra nem kényszeríthető harmadik személy formai szempontból más helyett fizetőnek minősül.

Ennél is fontosabb azonban, hogy a jelenlegi szabályozás figyelmen kívül hagyja annak szükségességét, hogy az új jogosult az eredeti hitelezőtől származó követelést sértetlenül – vagyis a nyújtott biztosítékkal egyetemben – szerezzze meg. Éppen a Polgári törvénykönyv és a Kereskedelmi törvénykönyv eltérő megközelítése, valamint a Kereskedelmi törvénykönyv 332. §-a által generált kétértelműségek miatt kellően tanulságos a Polgári törvénykönyv 1936. § (2) bekezdésének¹⁰²⁹ a subrogációra vonatkozó – a német BGB mintájára kialakított – jogszabályhelye.¹⁰³⁰ Ezt az általános szabályozást kiegészíti a kanadai Québec tartomány Polgári törvénykönyvének¹⁰³¹ 1658. és 1659. cikkei által inspirált konstrukció, amely azon kérdések kezelésére vonatkozik, amikor egy harmadik személy csak részben teljesített az adós helyett, vagy az adós helyett több személy is teljesített. A méltányosság elveivel összhangban áll az a rendelkezés, miszerint amennyiben egy harmadik személy részben teljesített, az eredeti hitelező az új hitelezővel szemben elsőbbséggel kereshet kielégítést.¹⁰³²

1028 A törvényhez tartozó indokolásért lásd <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodovazprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> (letöltve: 2021. november 2.). A Kereskedelmi törvénykönyvnek csak a 332. § (2) bekezdése tartalmazta a subrogációt, amit azonban a gyakorlatban nem következetesen alkalmaztak, feltehetően annak nehezen érthetősége miatt.

1029 Csehország új Polgári törvénykönyve 1936. § (2) bek.: „Az a személy, aki másnak a tartozását kezességvállalás vagy a tartozás egyéb módon történő biztosítása nélkül teljesíti, a teljesítés előtt vagy a teljesítés időpontjában követelheti a hitelezőtől, hogy követelését engedményezze rá.”

1030 Lásd a törvényhez benyújtott indokolást, 462–463. o.

1031 *Civil Code of Québec*, <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cs/ccq-1991> (letöltve: 2021. november 2.).

1032 Lásd a törvényhez benyújtott indokolást, 463. o.

A cseh Polgári törvénykönyv rendelkezéseiből kitűnik, hogy az különbséget tesz a fakultatív jogátruházás, illetve az *ope legis* jogátruházás (voltaképpen jogátszállás) között.¹⁰³³

Általában a jogosult köteles elfogadni a tartozás teljesítését a kötelezett nevében, akár harmadik személytől is, kivéve, ha a teljesítés a kötelezett valamely személyes jellemzőjéhez kapcsolódik. Erre jó gyakorlati példa a művészi előadás mint szolgáltatás.¹⁰³⁴ Formai szempontból idegen tartozások esetében azonban, amikor a harmadik személy egyáltalán nem köteles teljesíteni, az adós hozzájárulása szükséges a teljesítéshez, mivel a tartozás teljesítése nem kényszeríthető ki. Ha az adós ehhez nem járul hozzá, akkor a teljesítés jogalap nélkül történik (a jogalap nélküli gazdagodás kötelemfakasztó tényállását eredményezve). Egy harmadik személy különböző okokból teljesíthet az adós helyett, és ezért szintén a harmadik személyen múlik, hogy él-e a jogátruházás fenntartásával az eredeti hitelezővel szemben. Így, ha nem akarja az adóst további követelés nélkül mentesíteni a tartozás alól, akkor egyúttal kérheti a követelés átruházását (feltehetően anélkül, hogy ügyleti engedményezésre lenne szükség), és ezáltal beléphet a hitelező jogaiba. Ha viszont nem él a jogátruházás fenntartásával, a tartozás a teljesítéssel megszűnik.¹⁰³⁵

Ezzel szemben a formálisan saját adósságnak minősülő tartozások esetében, amikor a harmadik személy nem a közvetlen adós, de teljesítésre kötelezett (kötelezhető), például a tartozásért vállalt garancia alapján, az adós hozzájárulása már nem szükséges.¹⁰³⁶ Ebben az esetben tehát a jogátruházás közvetlenül, *ope legis* következik be. A jogátruházás, annak módjától függetlenül, csak a követelésnek arra a részére terjed ki, amelyet kielégítettek. Így, ha az adóst nem teljes mértékben mentesítették, a kötelezett az új jogosulttal szemben a mentesített összeg erejéig, valamint az eredeti jogosulttal szemben a fennmaradó összegért felel. Hasonlóképpen, ha egynél több személy teljesít az adós helyett, akkor joguk van az adóssal szemben arányos elszámolásra.¹⁰³⁷

A fentiek alapján megállapítható, hogy a tartozást biztosító személy a teljesítéssel belép a hitelező pozíciójába, és jogot szerez arra, hogy az adóstól kártérítést kapjon azért, amit a nevében teljesített. A hitelező követelése, beleértve a követeléshez kapcsolódó járulékokat, biztosítékokat és egyéb jogokat is, átszáll a teljesítő harmadik személyre. Az új Polgári törvénykönyv tehát visszahozza a cseh jogrendszerbe a „valódi jogátruházást”, amely szerint az adós javára teljesítő személy a követelést abban az

1033 Cseh új Polgári törvénykönyv 1936. § (2) bek., valamint az új Ptk. 1937. § (2) bek.

1034 Cseh új Polgári törvénykönyv 1936. § (1) bek.

1035 Šilhán, Hulmák és mtsai., 2014, 952–958. o.

1036 Cseh új Polgári törvénykönyv 1937. § (1) bek.

1037 Cseh új Polgári törvénykönyv 1938. §. Šilhán, Hulmák és mtsai., 2014, 952–958. o.

állapotban szerzi meg, amelyben az eredeti hitelező rendelkezett vele. Ha azonban a biztosítéknyújtó a biztosított tartozásnak csak egy részét elégíti ki, pozíciója alárendelt marad a biztosított hitelező vonatkozásában, abban az értelemben, hogy csak azt követően érvényesítheti követelését az adóssal szemben, miután az adós kielégítette a biztosított hitelezővel szembeni tartozását.¹⁰³⁸

A fent leírt helyzet alapfeltétele az adós beleegyezése, aki jóváhagyja, hogy helyette a hitelezőnek a harmadik személy fizessen. Ha ezt a hozzájárulást a hitelezőnek igazolja, a hitelező jogilag köteles a teljesítést elfogadni (kivéve, ha a teljesítés teljes mértékben az adóshoz kötődik).¹⁰³⁹ Ha az adós helyett teljesítő személy nem kezes, vagy nem biztosította más módon a tartozást, akkor a hitelezővel szemben úgynevezett szubrogációs fenntartást érvényesíthet (a teljesítés előtt vagy a teljesítéskor). Ebben az esetben a követelés a törvény erejénél fogva átszáll arra, aki teljesített. Az adós beleegyezése azonban alapvető előfeltétel; az átruházást nem lehet az adóssra kényszeríteni, és a beleegyezést bizonyítani kell. A szubrogáció jogi dokumentálására is szükség van, a hitelező ezután átadja a dokumentumokat, okiratokat stb. a teljesítő személynek.¹⁰⁴⁰

A szóban forgó jogintézmény különösen a biztosítások területén mutat bizonyos sajátosságokat, például a gépjármű-felelősségbiztosítással kapcsolatban, ahol a nemzetközi elem a gyakorlatban igen sokszor jelen van.¹⁰⁴¹ A fent említettek alapján az a részkövetkeztetés vonható le, hogy a szubrogáció jelenleg nem egységesen létezik a cseh jogban, annak több típusa is ismert.

Bakeš és *Vybíral* a szubrogáció kategorizálásának négy módját különböztetik meg:

- a) látens (azaz egyelőre nem aktív, de a jövőben lehetséges) és aktív (abban az esetben, ha az aktiválás feltételei már teljesültek),
- b) szerződéses jogviszonyok (ez a felek szerződéses szabadságából ered) és a szerződésen kívüli jogviszonyok (pl. az okozott kár megtérítése) területén jelen lévő,
- c) egységes (amikor egy ország jogrendszere vonatkozik az összes érintett jogviszonyra) és hibrid (amikor több ország jogrendszerei érintettek),
- d) törvényes (a jogátruházás a meghatározott feltételek teljesülése esetén késedelem nélkül bekövetkezik) és szerződéses (a jogátruházás az érintett felek megállapodása alapján következik be).¹⁰⁴²

¹⁰³⁸ Červinka, 2014.

¹⁰³⁹ Cseh új Polgári törvénykönyv 1936. § (1) bek.

¹⁰⁴⁰ Vnenk, 2014.

¹⁰⁴¹ Ennek kapcsán lásd például a cseh Legfelsőbb Bíróság 2015. december 15-i, 23 Cdo 4210/2013. sz. ítéletét.

¹⁰⁴² *Bakeš* és *Vybíral*, 2020, II. o.

A biztosítási ágazatban a szerződésen kívüli jogviszonyok területén, különösen leggyakrabban a kár megtérítése terén jellemző az aktív törvényi jogátruházás. A cseh jogban ezt az elvet a Polgári törvénykönyv 282o. §-a tartalmazza. A rejtett jogátruházás nem megengedett, bár a fenti rendelkezés megfogalmazása további elemzés nélkül mást sugallhat, tekintettel arra, hogy a jogátruházás csak a biztosítási szolgáltatások kifizetéséhez kapcsolódik. Ugyanakkor a jogátruházás lehet egységes és vegyes is. Ez a hibrid jogátruházás a gyakorlatban számos vitás kérdést vethet fel.¹⁰⁴³

Jelenleg a cseh jogrendszerben a jogátruházás kérdését a Polgári törvénykönyv 282o. §-a szabályozza, amely rögzíti, hogy amennyiben egy bekövetkező vagy bekövetkezett biztosítási eseménnyel összefüggésben a biztosítási szolgáltatásra jogosult személynek, a biztosítottnak vagy a mentési költségeket viselő személynek kártérítési vagy más hasonló joga keletkezett más személlyel szemben, a vonatkozó követelés, beleértve a járulékokat, biztosítékokat és egyéb kapcsolódó jogokat is, a biztosítási szolgáltatás kifizetésének időpontjában a biztosítóra száll, a biztosító által a kedvezményezettnek kifizetett szolgáltatás összegének erejéig.¹⁰⁴⁴

A jogátruházás intézménye egyszerre két problémát old meg átfogóan, nevezetesen a jogalap nélküli gazdagodást és a kártérítést. A kár tipikusan a biztosított vagyonaiban keletkezik, például egy dolog megrongálódása vagy megsemmisülése miatt. Az így okozott kár (vagy sérülés) a biztosított (vagy más személy) számára a biztosítási szolgáltatás kifizetésével megtéríthető. Ha azonban egy harmadik személy felelős a kárért, akkor ezt figyelembe kell venni, és a helyzetet átfogóan kell kezelni. Amennyiben megelégednénk azzal, hogy a biztosított megkapta a biztosítási kárigényt és ezzel kárát helyreállították, a kárért felelős személynek nem kellene helytállnia, hiszen csak a biztosító viselné a keletkezett helyzet anyagi terheit.¹⁰⁴⁵

1043 Bakeš és Vybíral, 2020, 11. o.

1044 A cseh új Polgári törvénykönyv 282o. § (1) bekezdése. Meg kell jegyezni, hogy hasonló elvet – általában igen hasonló megfogalmazással – számos külföldi jogi szabályozás is tartalmaz, így megállapítható, hogy ez általános és hagyományos jogintézmény. Ennek kapcsán lásd például a szlovák Ptk. 813. §-át, valamint az orosz Polgári törvénykönyv 965. §-át.

1045 A téma bővebb értelmezése kapcsán lásd például Bakeš és Vybíral, 2020, 9–14. o. A szerzők megállapítják, hogy a jogátruházás kérdése nagymértékben egyedi, különösen a biztosítási területen, és elméleti, valamint gyakorlati szempontból vizsgálják ezt az intézményt. Továbbá bemutatják a jogátruházás elméleti osztályozását, elemzik a biztosítási terület nemzeti jogszabályait, és ismertetik a nemzeti jogszabályok kiválasztott problematikus kérdéseit. Ugyanakkor a szerzők a nemzetközi elem a jogátruházási jogviszonyban való jelenlétének gyakorlati következményeire is összpontosítanak.

4.4. Magyarország

A magyar jog a harmadik személy általi teljesítést mint különálló kötelemfakasztó tényállást szabályozza, egyúttal (elvileg) lehetővé téve a tulajdonképpeni szubrogációt is, a törvényi engedményezés modellje szerint, jogszabály különös rendelkezése alapján.

A harmadik személy általi teljesítés esetén alkalmazandó főszabályt a Polgári törvénykönyv (a 2013. évi V. törvény, a továbbiakban: Ptk.) hatodik – kötelmi jogi – könyvének a kötelek közös szabályaira vonatkozó első részében, a kötelelem teljesítésére vonatkozó III. címben találjuk, a teljesítés sajátos esetei között. A vonatkozó jogszabályhely a 6:57. §, amelynek szakaszcíme Harmadik személy részéről történő teljesítés. A normaszöveg a kötelek szabályozásának közös törzsében elhelyezéséből eredően ennek rendelkezései minden kötelmi viszonyra kiterjednek, azok ügyleti vagy jogszabályi eredetére tekintet nélkül.

A magyar Ptk. 6:57. §-ában elhelyezett jogszabály koncepciója és a normaszövegben elfoglalt helye nagyrészt megőrizte a Magyarországon korábban hatályos Ptk. 286. §-ának hasonló tartalmú rendelkezéseit, és részben összhangban maradt az 1928. évi Magánjogi törvényjavaslat (Mtj.) 1086–1087. §§-ának szövegével is.¹⁰⁴⁶ Komoly újítás azonban, hogy a harmadik személy általi teljesítés különös normákban szabályozott fő esetei – a kezesség, a zálogjog és a biztosítási szerződés körében – jelen helyzet szerint a harmadik személy általi teljesítés főszabályának kerültek alávetésre; a jogalkotó ezzel a törvényes engedményezés joghatását a harmadik személy általi teljesítés eseteiben a megtérítési igény keletkezésében, nem a tartozás átszállásában szabta meg.¹⁰⁴⁷

A magyar Ptk. 6:57. § (1) bekezdésének I. mondata értelmében a jogosult köteles elfogadni a harmadik személy részéről érkező teljesítést, amennyiben a kötelelem tárgyát képező szolgáltatás (1) nem objektív értelemben *intuitu personae* jellegű (vagyis nem csupán egy meghatározott személy, vagy csupán adott képességekkel, illetve ismeretekkel felruházott személyek által teljesíthető), és (2) ehhez a kötelezett is hozzájárult. A feltételek a jogszabály szövegéből ítélve konjunktív módon kerültek felsorolásra.

A szöveg *per a contrario* értelmezése (amely az elfogadás *kötelezettségének* ellentétéként a visszautasítás *lehetőségét* állítja) látszólag a jogosult számára a felajánlott teljesítés elfogadását a konjunktív feltételek teljesülése hiányában is megengedi.¹⁰⁴⁸ (Mindazonáltal a bírói gyakorlatban felmerült a kötelezett jóváhagyása mint *sine qua non* feltétel is

¹⁰⁴⁶ Lásd Wellmann, 2022, [6:57. §].

¹⁰⁴⁷ Osztovits, 2014, 481. o.

¹⁰⁴⁸ A norma ekként értelmezése összhangban áll az Mtj. 1086. § (2) bekezdésének szövegezésével, amely a következőképpen rendelkezett: „A hitelező a harmadik személy részéről felajánlott teljesítést visszautasíthatja, ha elfogadásának az adós ellentmond.” A feltételes mód a visszautasítást nem teszi kötelezővé.

a *solvens* teljesítésének törvényességéhez.¹⁰⁴⁹) A magyar tételes jog jelen állása szerint a harmadik személy általi teljesítés terén tehát (legalábbis normaszöveg szintjén) kevésbé tulajdonít jelentőséget a kötelezett hozzájárulásának. E megoldás még az Mtj. kialakításának időszakára vezethető vissza, amikor a jogalkotó – Grosschmid Béni álláspontját részben elfogadva¹⁰⁵⁰ – lehetővé tette ugyan a jogosult számára, hogy a kötelezett kifejezett ellenszegülése esetén¹⁰⁵¹ a teljesítési ajánlatot visszautasítsa, azonban ilyenkor a teljesítés elfogadását sem tette tilalmassá.

A hatályos norma nem zárja ki a felek között a kötelezett általi kizárólagos teljesítés kikötését (ezzel az ügyletnek szubjektív *intuitu persoane* jelleget kölcsönözve), amely – a magyar Ptk. 6:57. § (1) bekezdésének I. mondatába foglalt szabály diszpozitív¹⁰⁵² jellegére tekintettel – a jogosult számára a *solvens* részéről érkező teljesítés visszautasítását ebben az esetben kötelezővé teszi.

E rendelkezés után a magyar Ptk. 6:57. § (1) bekezdés II. mondata a következő normát tartalmazza: „A kötelezett hozzájárulása nem szükséges, ha a harmadik személynek lényeges jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a teljesítés megtörténjék, és a kötelezett a teljesítést elmulasztotta, vagy nyilvánvaló, hogy időben nem tud teljesíteni.” E rendelkezés, különösen a „hozzájárulása nem szükséges” fordulat miatt további értelmezésre szorul, ugyanis ez utóbbi szöveg ugyanazon bekezdés I. mondatára visszahatni látszik, mintegy utólagosan előírva: a kötelezetti hozzájárulás mégis szükséges (*sine qua non*) feltétele a *solvens* teljesítésének. A szakirodalom szerint itt a jogalkotó újfent a harmadik személy részéről érkező teljesítés elfogadásának kötelező jellegéről¹⁰⁵³ beszél, amennyiben a szövegbe foglalt kiegészítő feltételek – (1) a lényeges jogi érdek és (2) a kötelezett előrelátható¹⁰⁵⁴ vagy már beállt késedelme – teljesülnének. A „jogi érdek” fordulat értelem tartalma a törvényes érdekekkel azonos, vagyis nem pusztán a jogi normában kifejezetten rögzített,

1049 „A harmadik személy részéről történő teljesítéshez általában szükséges a kötelezett hozzájárulása, de ha a harmadik személynek érdeke fűződik ahhoz, hogy a teljesítés megtörténjen, a kötelezett hozzájárulására nincs szükség.” Szegei Ítéltábla Gf.III.30.115/2018/4. Említésre méltó a megállapítás kapcsán a szenvedő érdekelttség fogalma, amely szerint a teljesítési jogosultságot alátámaszthatja az is, ha a harmadik személy a teljesítés elmaradása esetében hátrányos jogkövetkezményektől kell, hogy tartson.

1050 Lásd Szladits, 1941, 418–419. o.

1051 Szladits, 1941, 419. o.

1052 Vékás, 2018, 386. o.

1053 Wellmann, 2022, [6:57. §].

1054 Itt a várható nemteljesítés „nyilvánvaló” volta nem (kizárólag) a teljesítést ellehetlenítő külső tényezőből (például erőhatalomból, a kötelezett betegségéből stb.) eredő késedelemre, hanem a magyar jogban előzetes szerződésesség néven ismert helyzetre (magyar Ptk. 6:151 §) értendő, amely akkor következik be, amikor az esedékesség pillanatáig a teljesítés már lehetetlenné vált, és az annál későbbi teljesítés a jogosultnak nem áll érdekében. Wellmann, 2022, [6:57. §].

hanem az általános anyagi természetű érdekeket is magában foglalja, ahogy például a teljesítést felajánló zálogkötelezett esetén.¹⁰⁵⁵

A harmadik személy részéről történő teljesítés a tartozást annak mértékével arányosan (tehát részben vagy egészben) kioltja, azt megszünteti. Ezzel egyidejűleg a *solvens* számára a kötelezett helyett jogszerű teljesítéséből fakadóan *ope legis* megtérítési igény keletkezik [magyar Ptk. 6:57. § (2) bekezdés]. A megtérítési igény csupán akkor jön létre, ha a *solvens* és „a kötelezett közötti jogviszonyból más nem következik”. Elképzelhető például, hogy a *solvens* ingyenes juttatás jogcímén törleszti a harmadik személy tartozását, mely esetben utólagos megtérítési követeléssel nem léphet majd fel.¹⁰⁵⁶

E megtérítési igény keletkezése a magyar jogban nem eredményezi a *solvens* az eredeti jogviszonyban részt vevő jogosult helyébe lépését (a szubrogációt), ehelyett a kötelezett és a *solvens* viszonylatában teljesen új kötelmet fakaszt. Így az eredeti tartozás átszállásáról (átruházásáról) vagy „törvényi engedményezéséről” sem lehet szó az eredeti jogosultról a *solvens*re; a magyar Ptk. megszövegezésekor a jogalkotó e kérdésnek külön figyelmet szentelt, a korábbi, félreérthető szövegezés átalakításával.¹⁰⁵⁷ Az *ope legis* keletkező új kötelem jogcímét a magyar jogalkotó nem jelöli meg. Innen eredően a megtérítési követelés módja vonatkozásában nem alkalmazandók a jogalap nélküli gazdagodásra (magyar Ptk. 6:579–6:582. §§) és a megbízás nélküli ügyvitelre vonatkozó szabályok (magyar Ptk. 6:583–6:586. §§), így a megtérítés nem korlátozható amiatt, hogy az eredeti kötelezett a teljesítéssel szerzett vagyoni előnytől a megtérítés iránti keresetindítás előtt elesett (vö. magyar Ptk. 6:579. § (2) bekezdés).

A *solvens* által kielégített jogosult számára a tartozás biztosítása érdekében korábban létesített biztosítékok fennmaradnak (bár ez utóbbi joghatás mértéke és gyakorlati működése az eredeti jogviszony megszűnését követően a magyar jogalkotó új koncepciója következtében tisztázatlanná¹⁰⁵⁸ vált, ennek tisztázására a jogalkotó jogszabálymódosítást kezdeményezett), és a *solvens* megtérítési igényét biztosítják majd a magyar

1055 Újvári, 2014, 514. o.

1056 A szakirodalom ilyen esetként kezeli az ingyenes juttatások mellett azt az esetet is, amikor a teljesítés tartási kötelezettségéből eredően következett be. Wellmann, 2022, [6:57. §]. A bírói gyakorlat egyértelműen kimondja, hogy az ügyleti alapon bekövetkezett változás a jogviszony felei között (a konkrét ügyben tartozásátvállalás) nem tartozik a harmadik személy általi teljesítés körébe. Veszprémi Törvényszék P.20801/2017/14.

1057 Bodzási, 2021, 16–17. o.

1058 Lásd Bodzási, 2021, 17–18. o.; <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/8/8a/8a6/8a6104b82e2a98f78a5b4f534b6c74bb522cca18.pdf> (letöltve: 2023. május 14.). A módosítási tervezet szövege szerint: „a magyar jogi köztudatban – a korábbi magyar jogtörténeti hagyományokkal, valamint a magyar magánjog fejlődésére jelentős hatást gyakorló külföldi jogi mintákkal összhangban – továbbra is megmaradt és él az a csaknem százötven éves alapelv, amely szerint a teljesítő harmadik személyre (jellemzően a kezesre) a követelés és annak biztosítékai – törvényi engedmény formájában – átszállnak.”

Ptk. 6:57. cikk (3) bekezdés I. mondata értelmében. Ugyanezen bekezdés II. mondata e rendelkezést a zálogjog érvényesítése folytán vagy a biztosítékot nyújtó személy (például kezes) helytállásából eredően történt teljesítés eseteire is kiterjeszti. Emiatt a zálogtárgy tulajdonosa, illetve más biztosítékot nyújtó, a kötelezett nemteljesítése miatt helytállni köteles *solvens* számára a kötelezettel szembeni megtérítési igénye harmadik személy részéről történő teljesítés következtében érvényesíthető, még abban az esetben is, ha a *solvens* a jogosult és a kötelezett közötti ügyletkötés során biztosíték szolgáltatásával részt vett, emiatt az ügylet vonatkozásában nem minősül szó szerinti értelemben „harmadik” személynek.

A jogszerű részleges teljesítés esetében a *solvens* megtérítési igénye a joggyakorlat értelmében a teljesítés mértékére korlátozódik.¹⁰⁵⁹ A zálogkötelezett helyett a zálogjogosult számára a zálogkövetelést egy meghatározott zálogtárgy mentesítésére teljesítő *solvens* (például olyan személy, aki zálogkötelezett rokona helyett teljesít, egy zálogosított ékszer mint családi emléktárgy a zálogkövetelés alóli kivonása céljával) meghatározhatja, mely zálogtárgyat kívánja részleges teljesítésével mentesíteni, azonban csupán akkor, ha maga a *solvens* kezesként a kötelezett helyett nem tartozna helytállni.¹⁰⁶⁰

Amennyiben a *solvens* egyetemleges társadós, aki a teljes tartozást (így abból saját részesedését is) teljesíti, esetében nem beszélhetünk harmadik személy részéről történő teljesítésről. Mégis, a további társadósokkal szemben, az illetők tartozási részesedése arányában (viszont anélkül, hogy köztük egyetemlegesség keletkezne) a magyar Ptk. 6:30. § (1) bekezdés II. mondata értelmében a *solvens* a saját részesedését meghaladó teljesítés megtérítésére lesz jogosult.¹⁰⁶¹ A norma ebben az esetben, a főszabálytól eltérő módon nem teszi lehetővé a *solvens* javára a teljesítés biztosítékainak átszállását.¹⁰⁶²

A Ptk. a 6:57. § szövegezése által dogmatikai tisztázást hajtott végre más, különös jogszabályok vonatkozásában is. Így, a kárbiztosítási szerződésből fakadó kártérítés mértékéig, a biztosítót a hatályos szövegezés szerint megtérítési igény illeti meg

1059 Wellmann, 2022, [6:57. §]; EH 2008.1887 I. (Legf. Bír. Gfv. IX. 30.076/2008).

1060 Wellmann, 2022, [6:57. §]; BH 2005.5.188 I.

1061 Wellmann, 2022, [6:57. §].

1062 Az Mtj. 1194. §-a kifejezetten rendelkezett a biztosítékok átszállásáról a társadós saját részesedését meghaladó teljesítése esetében (nem téve különbséget az egyetemleges és nem egyetemleges társadósok között), azonban ilyen rendelkezést a korábbi magyar Ptk. 338. § (1) bekezdés II. mondata, illetve a hatályos norma sem tartalmaz. A szakirodalom szerint – vö. Wellmann, 2022, [6:30. §] és Wellmann, 2022, [6:57. §] – az egyetemleges társadósok között nem a harmadik személy általi teljesítésre előírtak alkalmazandók, emiatt a *specialia generalibus derogant* elv alapján a biztosítékok átszállása a vizsgált esetben nem állhat be. A helyzet mindemellett árnyaltabban is megközelíthető. A teljesítés következtében az adóstárs, aki a maga részénél többet fizetett „beavatkozik” az eredeti kötelmi viszonyba, amely így megszűnik. A keletkező megtérítési igény biztosítékaitól őt megfosztani azonban méltánytalanság lenne.

a Ptk. 6:468. §-a értelmében. A korábbi szöveg (Ptk. 558. §) itt még a törvényi engedményezés egyik különös esetét, a szubrogációt tartalmazta.¹⁰⁶³

A magyar Ptk. a 6:201. § szövegében különálló tényállásként szabályozza a törvényi engedményezést (amely esettől függően a szubrogációt is lehetővé tehetné, ha a jogátzállás a harmadik személy általi teljesítés joghatásaként lenne előírva). A norma a Ptk. VI., kötetekre vonatkozó könyvének a szerződés általános szabályaira vonatkozó II. részében, az engedményezés, jogátzrházás, tartozásátvállalás és szerződésátzrházás normakörét tartalmazó XII. cím alatt, a XXVIII. – Engedményezés című – fejezetben található, Követelés átzszállása jogszabály rendelkezése alapján szakaszcímmel. A jogszabálysözveg I. mondata értelmében, azon esetekben, amikor „a követelés jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ebben az esetben az engedményező helytállási kötelezettsége akkor marad fenn, ha ezt kifejezett rendelkezés írja elő.” A norma szövegéből láthatóan a jogalkotó ebben az esetben a *cessio legis* (törvényi engedményezés vagy törvényi átzrházás) intézményét¹⁰⁶⁴ szabályozza: kifejezett jogszabályi rendelkezés esetében a kötelmi viszony jogosulti oldalán változás állhat be. A magyar Ptk. jelen állása szerint (melynek megváltoztatását a jogalkotó kezdeményezte) a jogalkotó e normát, a már említett dogmatikai tisztázásból eredően, nem alkalmazza szubrogáció megvalósítására harmadik személy általi teljesítés joghatásaként.

4.5. Lengyelország

A lengyel Polgári törvénykönyv (Ptk.) 356. cikke értelmében a jogosult csak akkor követelheti a kötelezettől a tartozás személyes teljesítését, ha az a jogügylet tartalmából, a jogszabályból vagy a teljesítés jellegéből következik. Általában a tartozást harmadik személy is teljesítheti. Ezért a jogosult nem utasíthatja vissza a harmadik személytől a teljesítést anélkül, hogy késedelembé esne, illetve a kötelezett jogelőnyt szerezne. A harmadik személy általi teljesítést általában ennek a kötelezettrel szemben fennálló jogviszonya indokolja. Ilyen jogviszony hiányában a harmadik személy a teljesítés értékét csak a jogalap nélküli gazdagodás¹⁰⁶⁵ vagy a megbízás nélküli ügyvitel¹⁰⁶⁶ szabályai sze-

1063 Gárdos, Tóth, Szabó, Parlagi és Darákné Nagy, 2013, [Online].

1064 Osztoivits, 2014, 481. o.

1065 Lengyel Ptk. 405–414. cikkek.

1066 Lengyel Ptk. 752–757. cikkek.

rint követelheti a kötelezettől. A követeléseknek ezeken a jogcímeken való érvényesítése viszont kevésbé hatékony.

A harmadik személy és a kötelezett közötti kapcsolat független a kötelezett és a jogosult közötti kapcsolattól, aminek következtében a harmadik személy nem kereshet kielégítést a korábbi jogosult javára létesített biztosítékokból. A harmadik személy jogi helyzetének javítása érdekében ezért a lengyel jog bizonyos helyzetekre vonatkozólag szubrogációt irányozott elő, amely kiterjeszti a kötelezett és a jogosult közötti jogviszonyt a kötelezett helyett teljesítő harmadik személyre is. Általánosságban elmondható, hogy a lengyel jogban a szubrogáció azon helyzet, amelyben egy harmadik személy más személy tartozását teljesíti, és a teljesítés értékében megszerzi a jogosult követeléseit a kötelezettel szemben.

A lengyel Ptk. 518. cikke az ún. törvényi engedményezést (*cessio legis*) szabályozza, amely lehetővé teszi azon harmadik személy részére, aki kielégítette a jogosultat, a jogosulti pozícióba való belépést (szubrogáció). A szubrogációt az 1933. évi Kötelmi törvénykönyv is ismerte (177–181. cikkek), amely – a napóleoni törvénykönyv szabályozásának mintájára – mind a szerződéses, mind pedig a törvényi szubrogációt engedélyezte.¹⁰⁶⁷ A hatályos lengyel Ptk. eltér a korábbi szabályozástól, azáltal, hogy kizárólag a jogszabály alapján történő szubrogációt teszi lehetővé.¹⁰⁶⁸ A követelés kielégítését követően a jogviszony fennmarad, ám a jogosulti pozícióban bekövetkezett alanyváltozás mellett (akárcsak az engedményezés esetén) az új jogosultat továbbra is megilletik a korábbi jogosult és a kötelezett közötti jogviszonyból eredő járulékos jogok.¹⁰⁶⁹ A *cessio legis* jogintézménye által tehát a lengyel polgári jog védelmet kíván nyújtani olyan harmadik személyeknek, akiknek a teljesítése a kötelelem megszűnését eredményezi.

A törvényi szubrogációra vonatkozó szabályozás főszabály szerint nem kimerítő. Általánosan elfogadott álláspont a szakirodalomban, hogy a nem szabályozott kérdések tekintetében az engedményezésre vonatkozó rendelkezéseket analógia alapján kell alkalmazni.¹⁰⁷⁰ Ez mindenekelőtt a kötelezett számára rendelkezésre álló kifogásokra és a nem jogosult személynek történő teljesítés kötelemmegszüntető hatására vonatkozik. A szubrogáció és az engedményezés joghatásai közötti alapvető különbség az, hogy szubrogáció esetén a harmadik személy, aki részben fizette ki más tartozását, csak a kifizetett rész tekintetében lép be a jogosult jogaiba. Az engedményezés esetén a követelés átruházása nem függ az engedményezőnek történő teljesítés mértékétől.

1067 A Kötelmi törvénykönyv 177–181. cikkei. Lásd Szponder, 2020, 223. o.

1068 Akárcsak a német polgári törvénykönyv, a BGB. Lásd Sikorski, 2021h, [1.]; Mojak, 2021, 130–131. o.

1069 Ciepla, 2018c, [1.].

1070 Radwański, 1981, 920–921. o.; Gawlik, Janiak és Kidyba, 2014, 920. o.

Megállapítást nyert, hogy a szerződési szubrogáció a szerződési szabadság elve alapján lehetséges. Erre csak a teljesítéssel egyidejűleg kerülhet sor. A kötelezett hozzájárulása nem szükséges, mivel jogi helyzete semmilyen módon nem válik hátrányosabbá. Az uralkodó álláspont szerint a szerződési szubrogációra a törvényi szubrogáció szabályai *per analogiam* alkalmazhatók. Ezek a szabályok azonban nem alkalmazhatók azokra a helyzetekre, amelyek teljesen eltérnek a törvényi szubrogáció jogszabályi tényállásától.¹⁰⁷¹

A törvényi szubrogációra kizárólag a jogszabály által felsorolt konkrét esetekben kerülhet sor, ezen felül más, akár hasonló (a szerződési szubrogáció körén kívül eső) tényállások esetében a törvényi szubrogációra vonatkozó jogszabályi rendelkezések *per analogiam* alkalmazása kizárt.¹⁰⁷² A Ptk. 518. cikkének 1. §-a értelmében azon harmadik személy, aki kielégíti a hitelezőt (jogosultat), megszerzi a kielégített követelést a teljesített összeg erejéig, abban az esetben, ha:

1. egy másik személy tartozását fizeti ki, amely tartozásáért személyi felelőssége áll fenn, vagy amiért bizonyos vagyontárgyakkal felel;
2. olyan jog illeti meg őt, amellyel szemben a kifizetett követelés kielégítési elsőbbséget élvez;
3. a kötelezett beleegyezésével jár el a jogosult pozíciójába való belépés érdekében;
4. erről külön jogszabály rendelkezik.

A felsorolt esetek közös nevezője, hogy a harmadik személy annak ellenére fizeti ki a tartozást, hogy nem minősül kötelezettnek a kötelemben. Ebből kifolyólag, ha a tartozást kiegyenlítő fél az egyetemleges kötelezettek egyike, a kifizetésre nem vonatkoznak a törvényi szubrogáció szabályai. További korlátozást jelent, hogy a szubrogáció magánjogi tartozásokra vonatkozik, nem pedig olyan közjogi jellegű pénztartozásokra, mint amilyenek például az adók vagy a társadalombiztosítási járulékok.

Másrészt, annak ellenére, hogy a jogalkotó csak a kifizetést említi mint a teljesítés módját, általánosan elfogadott, hogy a szubrogációra vonatkozó szabályok analógia alapján alkalmazhatók a nem-pénzkötelmek teljesítésére is.¹⁰⁷³ Vitatott kérdés azonban, hogy a szubrogációra sor kerülhet-e az esedékessé még nem vált tartozás teljesítése esetén. A jogalkotó nem írt elő ilyen jellegű feltételt, amiből a szakirodalom egy része azt a következtetést vonja le, hogy az esedékessé még nem vált tartozás harmadik személy

1071 A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2016. április 20-i ítélete, LEX 2053646, Szpunar, 2000, 44. o.

1072 Koziele, 2014h, [5.].

1073 Ohanowicz, 2007, 651. o.; Szpunar, 2000, 17. o.; Olejniczak, 2018, 1539. o.

által történő teljesítése is a szubrogáció szabályainak alkalmazását vonja magával.¹⁰⁷⁴ Az ítélkezési gyakorlatban azonban eltérő álláspontok lelhetők fel. A törvényi szubrogáció alkalmazása ilyen esetben megerősítést nyert a lengyel Legfelsőbb Bíróság 2006. november 7-i, II CSK 293/08. sz. ítéletében.¹⁰⁷⁵ Ezzel ellentétben, a Legfelsőbb Bíróság 2005. április 7-i, II CK 575/04. sz. ítélete szerint,¹⁰⁷⁶ a jogosult követelését teljesítő harmadik személyre csak akkor szállnak át a jogosultnak a kötelezettel szembeni jogai, ha esedékessé vált tartozásról van szó.

A jogalkotó szándéka szerint törvényi szubrogációra tehát a következő esetekben kerül sor:

1. Amikor harmadik személy kifizeti valaki másnak azt a tartozását, amelyért ő személyesen vagy meghatározott vagyontárgyaival felel. A legszemléltetőbb példa, amikor a kezes vagy jelzálogkötelezett egyenlíti ki a főkötelezett tartozását. Ennél bonyolultabbak a különböző garanciaszerződésekre utaló tényállások. Ekkor egyrészt a szubrogációra nem kerülhet sor a lengyel Ptk. 392. cikke értelmében. A jogszabályhely előírja, hogy ha a felek szerződésükben harmadik személy kötelezettségvállalását kötötték ki, vagy azt, hogy a kötelezettséget harmadik személy teljesíti, a harmadik személy általi kötelezettségvállalást vagy teljesítést ígérő szerződő fél a másik fél káráért felel, ha a harmadik személy megtagadta a kötelezettség vállalását vagy nem teljesítette azt. Mentésülhet azonban a kártérítési kötelezettség alól, ha saját maga teljesíti a harmadik személy vállalását, kivéve, ha az ellentétes lenne a szerződéssel vagy a kötelezettség jellegével. Másrészt a gyakorlati jelentőséggel bíró esetek többségében, amikor a harmadik személy valaki más már fennálló tartozását fizeti ki, sor kerül a szubrogációra (pl. banki vagy biztosítási garanciák).¹⁰⁷⁷

2. Amennyiben harmadik személyt olyan jog illet, amellyel szemben a teljesített követelés kielégítési elsőbbséget élvez. Példaként említhető, amikor ugyanazt az ingatlan két vagy több jelzálogjog terhelte, és az a jelzálogjogosult, akinek a jelzálogjogát később jegyezték be, teljesíti annak a jelzálogjogosultnak a követelését, akinek a jelzálogjoga elsőbbséget élvezett, abból a célból, hogy helyére léphessen és dönthessen az ingatlan értékesítéséről.

3. Ha harmadik személy a kötelezett beleegyezésével lép a jogosult jogaiba. Például a kötelezett megegyezik egy harmadik személlyel, hogy azért fizeti ki az utóbbi

¹⁰⁷⁴ Ohanowicz, 2007, 651. o.; Szpunar, 2000, 17. o.; Olejniczak, 2018, 1539. o.

¹⁰⁷⁵ A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2008. november 7-i, II CSK 293/08. sz. ítélete, OSNC-ZD 2009/3/70.

¹⁰⁷⁶ A lengyel Legfelsőbb Bíróság 2005. április 7-i, II CK 576/04. sz. ítélete, OSNC 2006, 3. sz., 53. szakasz.

Ugyanez az álláspont lelhető fel a Legfelsőbb Bíróság 2009. június 30-i, V CSK 454/09. sz. ítéletében, LEX nr 852598.

¹⁰⁷⁷ Olejniczak, 2018, 1541–1542. o.

tartozását, hogy jobb feltételeket, azaz alacsonyabb kamatokat kapjon tőle. Ebben a helyzetben, amelyet általában tartozáskonverzióknak neveznek, a szubrogáció a kötelezett érdekében történik, de ettől eltekintve szükséges a hozzájárulása. A kötelezett hozzájárulását, az érvénytelenség terhe mellett, írásban fejezi ki. Általánosan elfogadott, hogy az ilyen hozzájárulás a lengyel Ptk. 63. cikk 1. §-a hatálya alá tartozik, így utólagosan is megadható.

4. Végül, törvényi szubrogációt különös rendelkezések is előírhatnak. A legjelentősebb ilyen speciális szabályozás a biztosítási ügyletekre vonatkozik. A lengyel Ptk. 828. cikk 1. §-a úgy rendelkezik, hogy – hacsak a felek másként nem állapodtak meg – a biztosított követelése a kárért felelős harmadik személlyel szemben a kifizetett kártérítés erejéig a törvény erejénél fogva átszáll a biztosítóra. Ezt nevezik biztosítási visszkereseti jogoknak. Ezen kívül a kötelező biztosításokról szóló törvény rendelkezik az úgynevezett „kvázi biztosítási visszkereseti jogról”, amikor a biztosított gépjárművezető vagy gazdálkodó szándékosan, alkoholos befolyásoltság alatt vagy hasonló állapotban okozott kárt.¹⁰⁷⁸ Ezekben az esetekben a károsultat kifizető biztosító a biztosított féllel szemben visszkereseti joggal rendelkezik.

A fentiekre is tekintettel, a jogszabály alapján a követelés átszáll a kezesre, illetve a kézizálogjog vagy a jelzálogjog kötelezettjére, ha a teljesítésével kielégítette a jogosultat. Törvényi szubrogációra abban az esetben is sor kerül, ha ugyanannak a követelésnek a biztosítására több kézizálogot vagy jelzálogot alapítottak, és a kielégítési sorrendben alacsonyabb ranghelyen álló jogosult kielégíti a kielégítési rangsorban előbb álló jogosultat.¹⁰⁷⁹ Amennyiben harmadik személy a kötelezett beleegyezésével jár el a jogosulti pozícióba való belépés érdekében, a kötelezett beleegyezését írásba kell foglalni a semmisség terhe mellett. A törvényi szubrogáció alapesetei közé tartoznak azok a tényállások is, amelyekről külön jogszabályok rendelkeznek. Ilyennek minősül például a biztosító visszkereseti jogát rögzítő Ptk. 828. cikke, amelynek értelmében a kártérítés kifizetésével a biztosítóra átszállnak a károsultnak a károkozóval szembeni követelése a kifizetett összeg erejéig.

A lengyel jogalkotó meglehetősen szigorúan alkalmazza a *nemo subrogat contra se* elvet. A Ptk. 518. cikk 2. §-a szerint a jogosult nem utasíthatja vissza a harmadik személy által felajánlott, esedékes teljesítés elfogadását. A *contrario* a jogszabályból levezethető, hogy mindaddig, amíg a teljesítés még nem vált esedékessé, a harmadik személy által

1078 A Kötelező biztosításról, biztosítási garanciaalapról és a Lengyel Gépjárműbiztosítási Hivatalról szóló, 2003. május 23-i törvény, 43. és 58. cikkek (egységes szerkezetbe foglalt törvényszöveg: Dz. U. 2022. 621).

1079 Lásd bővebben: Mojak, 2021, 130–138. o.

felajánlott teljesítésről a jogosult szabadon dönthet, a teljesítés elfogadását visszautasíthatja.¹⁰⁸⁰ A Ptk. 518. cikk 3. §-a arról rendelkezik, hogy amennyiben a harmadik személy csak részben elégítette ki a jogosultat, a jogosult továbbra is kielégítési elsőbbséget élvez a követelés fennmaradó részének tekintetében. A jogszabályi rendelkezés ezáltal védelmet nyújt az eredeti jogosult részére, amiből az következik, hogy a harmadik személy a követelést csak részben, vagyis a kifizetett összeg erejéig szerzi meg.¹⁰⁸¹

Mint az már említésre került, a lengyel Polgári törvénykönyv 518. cikke csak a törvényi szubrogáció legfontosabb elemeit szabályozza. A nem szabályozott kérdések tekintetében az engedményezésre vonatkozó rendelkezéseket¹⁰⁸² kell analógia szerint alkalmazni. E megoldás egyik legjelentősebb következménye, hogy a szubrogációra nem kerül sor azokban az esetekben, amikor az engedményezést törvény tiltja. Leggyakrabban ez azokat a vállalkozásokat érinti, amelyek az egészségügyi közintézmények tartozásainak kifizetése után megpróbáltak engedményezéssel élni. Az egészségügyi közintézménnyel szembeni követelés engedményezését, az intézményt létrehozó szerv beleegyezése nélkül, tiltja az egészségügyi tevékenységről szóló törvény 54. cikke.¹⁰⁸³ A lengyel Legfelsőbb Bíróság ezt a rendelkezést nagyon szigorúan alkalmazza, kizárva az egészségügyi közintézmények tartozásainak engedményezését kezességvállalási szerződés, garanciaszerződés, faktoring, szerződési szubrogáció, váltóforgatmányozás esetén és más hasonló helyzetekben.¹⁰⁸⁴

4.6. Románia

Románia új Polgári törvénykönyve (a 2009. évi 287. törvény, a továbbiakban román Ptk.) a törvényi engedményezés intézményét a korábbi szabályozási hagyománnyal összhangban,¹⁰⁸⁵ szubrogáció (*subrogație*) néven¹⁰⁸⁶ kifejezett normákban szabályozza,

1080 Sikorski, 2021h, [7.].

1081 Sikorski, 2021h, [8.].

1082 Lengyel Ptk. 509–517. cikkek.

1083 Az egészségügyi tevékenységről szóló, 2010. április 15-i törvény (egységes szerkezetbe foglalt törvény-szöveg: Dz. U. 2011.633).

1084 Lásd a 2015. április 24-i, V CSK 788/14. sz.; a 2016. január 13-i, V CSK 379/15. sz., LEX nr 1962510; a 2016. január 20-i, LEX nr 1747845; a V CSK 301/15. sz., LEX nr 1991145; a 2016. május 6-i, I CSK 371/16. sz., LEX nr 2054085; a 2018. április 26., V CSK 103/18. sz., LEX nr 2650725; és a 2019. június 5-i, V CSK 503/18. sz., LEX nr 2653095 ítéleteket.

1085 Vasilescu, 2012, 33. o.

1086 Itt az érthetőség kedvéért a szubrogáció fogalmát a román jogelméletben olykor kötelmi szubrogációnak (*subrogație personală*) is nevezett intézményre használjuk. A kötelmi szubrogáció ellentéte a dologi szubrogáció (*subrogația reală*), amikor egy adott jogalany vagyonában egy jogot valamely oknál

azonban ugyanezen megnevezés alá vonja a csupán a jogosult által jóváhagyott szubrogáció (*subrogația consimțită de creditor – ex parte creditoris* szubrogáció), illetve csupán a kötelezett által jóváhagyott szubrogáció (*subrogația consimțită de debitor – ex parte debitoris* szubrogáció) ügyleti eredetű¹⁰⁸⁷ kategóriáit is. Emiatt a tulajdonképpeni, törvényi engedményezésen alapuló, tehát ügyleti jelleget mellőző szubrogáció az ún. törvényi szubrogáció (*subrogația legală*).¹⁰⁸⁸ Fontos itt megemlíteni, hogy az *ex parte creditoris* szubrogáció, a látszat ellenére nem azonos a magyar jogban ismert tartozásátvállalás fogalmával, ugyanis utóbbi háromoldalú, a kötelezett, a jogosult és a *solvens* közötti ügyletet feltételez, amely a román jogban az engedményezéssel lenne egyenértékű. Amennyiben az eredeti jogosult és eredeti kötelezett között ilyen feltétel kikötésre került, az *ex parte debitoris* szubrogáció azonban lehet a tartozásátvállalással azonos művelet (vagyis háromoldalú ügylet). Erre vonatkozó kikötés hiányában az *ex parte debitoris* szubrogáció a teljesítésátvállalás különös esete.

A román jogban a Ptk. szubrogációra vonatkozó normái a kódex V., kötelmi jogi könyvének a kötelmek átruházásának és átalakulásának szabályozását tartalmazó VI. címében található, Szubrogáció fejezetcím alatt, az 1593–1598. cikkekben. A korábban hatályos 1864. évi román Ptk. a szubrogációt még más helyütt, a kötelmek teljesítéssel kioltásának szabályai között tartalmazta, emiatt a hatályos norma elhelyezése a szubrogáció törvényes engedményezési természetét hangsúlyozza (a tartozás szubrogáció által egyidejűleg az eredeti jogosulttal szemben teljesítésre és az eredeti követelés az új jogosultra átruházásra kerül).¹⁰⁸⁹ A szubrogáció joghatását nem bármely harmadik személy általi teljesítés vonja maga után (román Ptk. 1474. cikk (3) bekezdés),¹⁰⁹⁰ csupán az intézmény taxatív előírt feltételeinek megfelelő teljesítések alkalmasak erre; más esetekben harmadik személy a megbízásra, megbízás nélküli ügyvitelre vagy a jogalap nélküli gazdagodásra alapíthat megtérítési igényt, anélkül, hogy erre a teljesített tartozás biztosítékai átszállhatnának.¹⁰⁹¹ Utóbbi normával látszólag ellentétesen és dogmatikai szempontból kifogásolható módon a román Ptk. 1593. cikkének (1) bekezdése bárki számára, aki kötelezett helyett teljesít, lehetségesnek nyilvánítja a szubrogációt, azonban kijelenti, hogy ilyen módon a *solvens* az eredeti jogosultnál „több jogra” (nagyobb mértékű jogosultságra) nem tehet szert.

fogva (elidegenítés, megsemmisülés stb.) más jog, illetve pénzbeli ellenérték helyettesít. A kötelmi szubrogáció fogalmának ismertetéséért lásd Vasilescu, 2012, 28–29. o.; Uliescu, 2014, 918. o.

1087 Vasilescu, 2012, 29–30. o.

1088 Vasilescu, 2012, 29. o.

1089 Baias, Chelaru, Constantinovici és Macovei, 2014, 1796. o.

1090 A szubrogáció a román jogban a teljesítés egyik formája. Pop, Popa és Vidu, 2012, 651–652. o.

1091 Pop, Popa és Vidu, 2012, 653. o.; Baias, Chelaru, Constantinovici és Macovei, 2014, 1797. o.

A szubrogáció a román Ptk. 1593. cikkének (2) bekezdése értelmében törvényi vagy ügyleti lehet. Az ügyleti szubrogációt azonos cikk (3) bekezdés I. mondata a kötelezett által jóváhagyott (*ex parte debitoris*) és a jogosult által jóváhagyott (*ex parte creditoris*) formában teszi lehetővé. Azonos bekezdés II. mondata az ügyleti szubrogáció érvényességét minden esetben kifejezett nyilatkozathoz, annak harmadik személyekkel szembeni ellenvethetőségét pedig okiratba foglalásához köti. Ebből következően az ügyleti szubrogáció a főszabályt képezi, amelynek folytán a *solvens* az eredeti kötelezett jogaiba lép; ügylet hiányában a szubrogáció joghatása nem áll be (kivételesen, amennyiben a *solvens* teljesítése a törvényi szubrogáció esetén taxatív előírt feltételeknek megfelel, e joghatás mégis bekövetkezhet).¹⁰⁹² Az ügyleti szubrogáció érvényességének az okirati forma nem feltétele, azonban okiratba foglalásának elmulasztása lehetetlenné teszi annak a felek általi későbbi állítását, hogy a szubrogációhoz képest harmadik személyeknek az ügyletről tudomásuk lett volna. Az okiratba foglalás, az ügylet konszenzuális (a felek egyszerű megegyezésével is érvényes) természete miatt akár az ügyletkötést követően is bekövetkezhet (azonban annak hivatalos keltezése¹⁰⁹³ lesz a harmadik személyekkel szemben mérvadó).¹⁰⁹⁴

1. Az *ex parte creditoris* szubrogáció a román Ptk. 1594. cikkének (1) bekezdése szerint akkor áll be, amikor a jogosult a *solvens* részéről történő teljesítést kifejezett nyilatkozatával elfogadva, a teljesítés pillanatában a kötelezettel szembeni minden (az adott kötelmi viszonytal kapcsolatos) jogát a *solvens*re átruházza. Azonos cikk (2) bekezdése ezen előíráshoz csupán annyit ad hozzá, hogy az *ex parte creditoris* szubrogációhoz a kötelezett beleegyező akaratnyilatkozatára nincs szükség, illetve hogy bármely ezzel

1092 Baias, Chelaru, Constantinovici és Macovei, 2014, 1797. o.

1093 A román jogban az okirat hivatalos keltezése az ügyletkötés okiratban rögzített időpontjának harmadik személyekkel szembeni bizonyítását, illetve viszonylatukban olyan más időpont meghatározását szolgálja, amikortól az ügyletet megkötöttnek kell tekinteni. Az intézmény célja a hitelezővédelem (az okiratok csalárd elő- vagy visszakeltezésének megakadályozása): a harmadik személy hitelező hivatalos keltezés hiányában állíthatja, hogy az ügylet nem az okiratban rögzített időpontban került megkötésre, amikor a közokiratban rögzítés nem az ügylet érvényességi kelléke. Ilyenkor a harmadik fél hitelező (jogosult) vonatkozásában az okiratba foglalt ügyletet úgy kell tekinteni, mint ami nem a benne foglalt keltezés szerint keletkezett, hanem csupán akkor, amikor annak hivatalos keltezése (például az ügyiratba felvétellel járó iktatással) megtörtént. Hivatalos keltezésűek a közokiratok, a közjegyzőileg hiteles, hivatalos keltezéssel felruházott magánokiratok, a hatóság előtt iktatott vagy a hatóság által rögzített, illetve láttamozott okiratok a hitelesítés, a hivatalos keltezési záradék közjegyzői kiállítása, az iktatás, illetve a rögzítés időpontjától. Hivatalos keltezésű továbbá minden más okirat azon időponttól, amikortól valamely fél képtelenné vált annak aláírására (betegség vagy elhalálozás miatt). A hivatalos keltezés intézményét a román Polgári eljárásjogi törvénykönyv (2010. évi 134. törvény) 278. cikke az okirati bizonyítás körében szabályozza. Az intézmény magyar nyelvi ismertetéséért lásd Székely, 2021, 162. o.

1094 Pop, Popa és Vidu, 2012, 655. o.

ellentétes esetleges kikötés nem vehető figyelembe.¹⁰⁹⁵ E rendelkezések vonatkozásában szükséges megemlíteni, hogy a román jogalkotó a Ptk. 1474. cikkének (1) bekezdés I. fordulata értelmében kötelezővé teszi a jogosult számára, hogy bármely harmadik személy részéről történő teljesítés elfogadását megtagadja, amennyiben a kötelezett az ilyen teljesítéssel szembeni ellenszegülését korábban a jogosult tudomására hozta; kivételt képez e főszabály alól az ugyanazon bekezdés II. fordulata szerinti helye, amikor a teljesítés elfogadása a jogosult számára kár keletkezésével járna, és az 1474. cikk (2) bekezdésének előírása, amelynek értelmében előbbi eset kivételével a jogosult a harmadik személy részéről teljesítést nem tagadhatja meg, csupán akkor, ha a tartozás természete vagy a felek egyezsége ezt kizárná. A jogszabályszevegek emiatt kodifikációs hibából eredően egymással össze nem férhető rendelkezéseket tartalmaznak (bár ilyenkor a szubrogáció különös szabálya várhatóan elsőbbséggel lesz alkalmazandó).¹⁰⁹⁶

A jogosult jogainak a *solvensre* átszállása az utóbbi által elvégzett teljesítés pillanatában történik meg (ellenkező esetben a művelet engedményezés lenne), úgy, hogy az eredeti jogosult viszonylatában a tartozás ekkortól teljesítettnek minősül.¹⁰⁹⁷

2. Az *ex parte debitoris* szubrogációt a román Ptk. 1595. cikke szabályozza. A szabályozás csupán pénzbeli, vagy pénzüsszeg megfizetésével is teljesíthető tartozásokra terjed ki. A norma (1) bekezdése a szubrogáció e formáját kizárólag azon esetre korlátozza, amikor a kötelezett kifejezetten tartozásának teljesítése céljával harmadik személyhez kölcsönért folyamodik, és ezáltal a kölcsönadóra az eredeti jogosult vele szembeni igényét átruházza. A román normaszöveg megfogalmazása pontatlan, ugyanis az ebben a helyzetben kölcsönadó *solvensre* a kölcsönvevő kötelezett, aki ezzel a *solvens* adósává válik, semmilyen körülmények között nem ruházhatja át az eredeti jogosult jogait (mivel azok nem saját vagyonának elemei). Ilyenkor valójában törvényi engedményezés joga következik be. Azonos cikk (2) bekezdése a művelet érvényességéhez a következő konjunktív feltételeket szabja: 1. a kölcsönadás ügylete és a kötelezett helyetti

1095 A román jog a semmisség és megtámadhatóság kategóriái mellett sajátos helyzetként szabályoz olyan eseteket, amikor egy adott ügylet során tett kikötés nem vehető figyelembe (szó szerint „íratlannak”, „írásban nem rögzítettnek” – *nescrisă* – minősül), és emiatt nem fejt ki joghatást. E helyzetet egyes szerzők a megtámadhatóság hivatalból felhívandó formájaként értelmezik, amelynek megállapítása esetén az ügylet egésze semmilyen körülmények között nem, csupán az illető kikötés vagy nyilatkozat érvényteleníthető (Nicolae, 2012, 11–39. o.). Más szerzők szerint ez a helyzet a semmisségtől és megtámadhatóságtól egyaránt elkülönülő és hivatalból figyelembe veendő érvénytelenségi ok, amely sajátossága, hogy az ügylet egészét nem, csupán annak egyes kikötéseit foszthatja meg hatályuktól, kizárva azok figyelembevételét (Ungureanu, 2013, 48–61. o.). Véleményünk szerint az utóbbi álláspont a helyes.

1096 Pop, Popa és Vidu, 2012, 654. o. Vö. Uliescu, 2014, 920–921. o. Utóbbi szerző az ellenkező véleményt képviseli, miszerint ilyen esetekben nem történik érvényes teljesítés.

1097 Baias, Chelaru, Constantinovici és Macovei, 2014, 1798. o.

teljesítést igazoló nyugta egyaránt okiratban került rögzítésre, 2. mindkét okirat hivatalos keltezéssel kell rendelkezzen (amely ebben az esetben a szubrogáció érvényességi kelléke, nem csupán az ügyletkötés időpontjának bizonyítását szolgálja),¹⁰⁹⁸ 3. a kölcsönadás ügyletét rögzítő okiratban kifejezetten kikötésre kell kerülnön, hogy a kölcsön kizárólag az eredeti kötelezett az eredeti jogosult iránti tartozásának teljesítését szolgálja, 4. az eredeti jogosult¹⁰⁹⁹ (*accipiens*) által kiállított nyugtában kifejezetten rögzítésre kell kerülnön, hogy a teljesítés az „új hitelező” (*solvens*) által kölcsönadott pénzüsszeggel történt. Végezetül a román Ptk. 1595. cikkének (3) bekezdése értelmében az *ex parte debitoris* szubrogáció joghatásának beálltához az eredeti jogosult beleegyezése nem szükséges, ha a közte és az eredeti kötelezett közötti jogügylet ezzel ellentétes kikötést nem tartalmaz.

A törvényi (ügyletkötést nem feltételező) szubrogáció eseteit a román Ptk. 1596. cikke szabályozza. Ennek értelmében, más törvényben előírt esetek mellett, a szubrogáció *ope legis* bekövetkezik, így az eredeti jogosult jogai a *solvens*re szállnak, amikor:

- a) egy kötelezettel szemben – akár biztosítékokkal nem is rendelkező – jogosult *solvens*, azonos kötelezettel szemben, de a *solvens*hez képest elsőbbséggel kielégítendő, más jogosult számára a kötelezett helyett teljesít (például amikor a *solvens* egy, a kielégített jogosulthoz képest alacsonyabb ranghelyen feljegyzett jelzálogjogosult);¹¹⁰⁰
- b) egy dolog vonatkozásában jogot szerző *solvens*, az illető dolgon alapított biztosítékkal biztosított tartozás jogosultja számára a kötelezett helyett teljesít;¹¹⁰¹
- c) a másokkal együttesen (egyetemleges vagy oszthatatlan szolgáltatás)¹¹⁰² társadósaként – vö. román Ptk. 1456. cikk), vagy mások helyett (például kezesként – vö. román Ptk. 2305. cikk – zálogkötelezettként, más okból helytállni hivatottként) kötelezett *solvens* a jogosult iránt teljesít, ha a teljesítésben maga is érdekelt volt (például az egyetemleges társadósok helyett a késedelembe esés elkerülésére teljesít);

¹⁰⁹⁸ Uliescu, 2014, 923. o.

¹⁰⁹⁹ Lásd Vasilescu, 2012, 31. o.

¹¹⁰⁰ Pop, Popa és Vidu, 2012, 656. o.

¹¹⁰¹ Ilyen esetben, ha a dologra több dologi biztosíték, például jelzálog került alapításra, amelyek jogosultjai eltérő ranghelyeken állnak, a *solvens* az első ranghelyű jelzálogjogosultat helyettesíti, így alacsonyabb ranghelyű jelzálogok érvényesítése esetén a további jelzálogjogosultakkal szemben elsőbbséggel részesül a befolyó összegekből. Uliescu, 2014, 927. o.

¹¹⁰² Ugyanazon jogosult iránt nem egyetemlegesen vagy oszthatatlanul kötelezettek esetében a szubrogáció nem áll be. Az osztható és nem egyetemlegesen tartozott szolgáltatás kötelezettje ugyanis nem köteles más helyett helytállni a román jog értelmében. Baias, Chelaru, Constantinovici és Macovei, 2014, 1800. o.; Uliescu, 2014, 929. o.

- d) a *solvens* örökösként a hagyatéki vagyontartozásait saját vagyonából törleszti (vö. román Ptk. 1157. cikk);
- e) törvényben előírt más esetekben.

Ez utóbbi kategória a más helyett történő helytállás a román Ptk. tartalmában, és más jogszabályokban előírt eseteire vonatkozik, amikor a jogosult helyébe lép, például:

- a) az a *solvens* házastárs, aki a házastársi vagyontársaság tartozásaiért a másik házastárssal egyetemlegesen, a közös vagyontársaság kimerítése után magánvagyonával is helytállni volt köteles (román Ptk. 352. cikk);
- b) az a *solvens*, aki jóhiszemű *accipiens* iránt tartozatlanul teljesített, ha az *accipiens* a teljesítés hatására biztosítékairól lemondott, emiatt keresetindítási jogát a valódi kötelezettel szemben elévülni engedte, vagy a teljesítésre tekintettel a tartozást igazoló okiratot birtokából kilépni engedte (román Ptk. 1342. cikk);
- c) az a *solvens*, aki egy, a társaság tagjainak jóváhagyása nélkül társasági részesedéseket szerzett harmadik személlyel szemben kivásárlási joggal él [román Ptk. 1901. cikk (2) bekezdés];
- d) az a *solvens*, aki biztosítéként vagyontárgyakban keletkező károkért vagy felelősségbiztosítás címén¹¹⁰³ kárbiztosítási jogcímmel kártérítést nyújtott, a kártérítés mértékéig, a károkozóval szemben.

A szubrogáció joghatásai vonatkozásában a román Ptk. 1597. cikkének (1) bekezdése ezek beálltát a *solvens* általi fizetés pillanatától rendeli. Ettől a pillanattól a *solvens ope legis* az eredeti jogosult helyébe lép, és a teljesítés minden, az előbbi számára kikötött biztosítéka és minden, az előbbi számára létező keresetindítási jog rá a törvény erejénél fogva átszáll, azzal, hogy a szubrogáció folytán saját keresetindítási jogokat is szerezhetsz; mindez anélkül, hogy a *solvens*szel szembeni főkötelezettek vagy kezeseiket erről külön értesíteni kellene, illetve a jogátszállás közhiteles nyilvántartásokban rögzítése szükséges lenne.¹¹⁰⁴ Mindazonáltal a *solvens*re átszálló követelés a kötelezettekkel szemben a szubrogáció folytán elveszíti egyetemleges jellegét, kivéve azon egyetemleges társkezes esetét, aki mint *solvens*, a vele együtt kötelezettek helyett teljesített.¹¹⁰⁵

Ennek folytán, azonos cikk (2) bekezdése értelmében a joghatások a főkötelezett és a teljesítéshez biztosítékot nyújtó járulékos kötelezettek vonatkozásában egyaránt keletkeznek. A kötelezettek (függetlenül fő- vagy járulékos kötelezett státuszuktól) az

1103 Uliescu, 2014, 932. o.

1104 Baias, Chelaru, Constantinovici és Macovei, 2014, 1801. o.; Uliescu, 2014, 934–935. o.

1105 Uliescu, 2014, 936. o.

eredeti jogosult helyébe lépő *solvens*szel szemben minden, az eredeti jogosulttal szemben is fennálló keresetindítási és kifogásemelési jogot a továbbiakban a *solvens* ellen gyakorolhatnak (például az eredeti jogosult iránti teljesítést vagy az ügylet érvénytelenségét a *solvens* ellen hozhatják fel).

A részleges szubrogáció esetére a román jogalkotó a Ptk. 1598. cikkében külön rendelkezéseket írt elő. A szubrogáció ilyen esetekben a teljesítés mértékével arányosan áll be,¹¹⁰⁶ ha a jogosult a részleges teljesítést elfogadja, amire nem kötelezhető.¹¹⁰⁷ Mégis, ha a szubrogáció csupán a tartozás egy részére áll be, a biztosítékokkal rendelkező eredeti jogosult a biztosíték értékéből és a kötelezett vagyonából¹¹⁰⁸ a *solvens*shez képest elsőbbséggel kereshet majd kielégítést.¹¹⁰⁹ Kivételesen, ha az eredeti jogosult a *solvens* számára szavatosságot biztosított az átszálló tartozás teljesítésére – elsősorban az *ex parte creditoris* szubrogáció esetén elképzelhető módon –, a *solvens* kereshet elsőbbséggel kielégítést. Bár a jogalkotó ezt az esetet kifejezetten nem vonta be a részleges szubrogáció körébe, a több kötelezettet egyetemlegesen vagy oszthatatlanul terhelő tartozást akár fő-, akár járulékos kötelezetti (például egyetemleges társkezes) pozícióból egyedül teljesítő *solvens* szubrogációjának esete is idetartozik.¹¹¹⁰ Ilyenkor a tartozás a *solvens*re eső részére vonatkozóan szubrogáció nem áll be.¹¹¹¹

4.7. Szerbia, Horvátország és Szlovénia

4.7.1. Szerbia

A szerb Kötelmi viszonyokról szóló törvény (Köt.) nem szabályozza a jogátruházás intézményét a kötelem alanyváltozásainak esetei között, olyan értelemben, ahogyan azt például Magyarország Polgári törvénykönyve teszi. Funkcionális ekvivalensnek tekinthető azonban a szerződési szubrogáció intézménye. Szubrogáció alatt a Köt. alanyváltást ért a kötelemben a jogosulti oldalon, amelyre akkor kerül sor, amikor harmadik személy teljesíti a kötelezett tartozását. Ekkor a törvény erejénél fogva (*ope*

¹¹⁰⁶ Pop, Popa és Vidu, 2012, 657–658. o.

¹¹⁰⁷ Uliescu, 2014, 926. o.

¹¹⁰⁸ A jogszabály nem tesz itt különbséget, csupán a szakirodalom egy része szűkíti a rendelkezést a biztosítéokra. Lásd Baias, Chelaru, Constantinovici és Macovei, 2014, 1802. o.

¹¹⁰⁹ A megoldást – nem indokolatlanul – a szakirodalom önmagával is ellentmondásosnak tartja. Uliescu, 2014, 935. o.

¹¹¹⁰ Pop, Popa és Vidu, 2012, 658. o.

¹¹¹¹ Uliescu, 2014, 930. o.

legis) háramlanak át a teljesítő félre a jogosultnak a kötelezettel szemben fennálló jogai. A szubrogáció két típusát különbözteti meg a szerb Köt.: a szerződéses és a törvényi szubrogációt. Mindkettő lényegi eleme a kötelezett tartozásának teljesítése harmadik személy által.

A szerződéses szubrogáció előfeltétele a törvény szerint, hogy a harmadik személy (akit a törvény „teljesítő félnek” nevez) a teljesítés előtt vagy legkésőbb a teljesítés pillanatában megállapodást kössön a jogosulttal, amely szerint a kötelezett tartozásának a teljesítő fél által történő teljesítésével a teljesítő félre háramlik át a jogosult követelése a kötelezettel szemben, az összes vagy csak bizonyos járulékos követeléssel együtt.¹¹¹² Szerződéses szubrogációt eredményez a kötelezett és a teljesítő fél közötti megállapodás is. Ebben az esetben azonban a törvény csak annak a megállapodásnak tulajdonít jogátruházó joghatást, amelynek megkötésére a teljesítés előtt került sor.¹¹¹³ Mindkét esetben azonban a jogátruházásra csak a kötelezett tartozásának teljesítése pillanatában kerül sor.¹¹¹⁴

A szerződéses szubrogációnak nem feltétele, hogy a teljesítő fél a teljesítést megelőzően jogos érdeket mutasson ehhez fel. A szerződéses szubrogáció mellett a szerb Köt. ismeri a törvényi szubrogációt is. Ezzel kapcsolatban kifejezetten előírja, hogy a jogosult követelése, a járulékos követelésekkel együtt, a teljesítés pillanatában átháramlik a teljesítéshez jogos érdekekkel rendelkező teljesítő félre.¹¹¹⁵

A Köt. további részletszabályokat irányoz elő a szubrogációra vonatkozólag. Ezek egységes szabályok, amelyek alkalmazandók mind a szerződési, mind pedig a törvényi szubrogációra. A törvény külön kitér a részleges teljesítés esetén beálló szubrogációra: részleges teljesítés esetén csak akkor háramlanak át a teljesítő félre a jogosultnak a követelést biztosító járulékos jogai, amennyiben azok nem szükségesek a követelés fennmaradó része teljesítésének biztosításához.¹¹¹⁶ E szabály azonban diszpozitív jellegű: a jogosult és a teljesítő fél megegyezhetnek, hogy a biztosíték mindkettőjük követelését arányos mértékben biztosítsa, de kiköthetik azt is, hogy a teljesítő fél elsőbbséget élvezzen a követelésnek a biztosíték értékéből történő érvényesítése tekintetében.¹¹¹⁷ A törvény kötelezi a jogosultat, hogy a teljesítő félnek átadja a követelés bizonyítására és biztosítására alkalmas eszközöket.¹¹¹⁸ Kivételesen a jogosult a kötelezettől vagy har-

1112 Szerb Köt. 299. cikk (1) bek.

1113 Szerb Köt. 299. cikk (2) bek.

1114 Szerb Köt. 299. cikk (3) bek.

1115 Szerb Köt. 300. cikk.

1116 Szerb Köt. 301. cikk (1) bek.

1117 Szerb Köt. 301. cikk (2) bek.

1118 Szerb Köt. 302. cikk (1) bek.

madik személytől kapott zálogtárgyat csak akkor adhatja át a teljesítő fél birtokába, amikor ehhez a zálogkötelezett hozzájárult. A hozzájárulása hiányában a zálogtárgy a jogosult birtokában marad, amelyet a jogosult a teljesítő fél javára őriz.¹¹¹⁹ A teljesítő fél követelésének terjedelme a kötelezettel szemben arányos a jogosulttal szembeni teljesítése terjedelmével: a Köt. kifejezetten rögzíti, hogy a teljesítő fél, akire a teljesítést követően átháramlik a jogosultnak a kötelezettel szembeni követelése, nem követelhet a kötelezettől többet, mint amennyit a jogosultnak teljesített.¹¹²⁰ Végül, a Köt. kifejezetten kizárja a hitelező helytállási kötelezettségét mind a követelés fennállásáért, mind pedig annak érvényesíthetőségéért a teljesítés pillanatában.¹¹²¹ Ez egy lényeges különbség az engedményezésre vonatkozó szabályokkal szemben, amelyek szerint az engedményező a visszterhes engedményezés esetében mindig felel a követelés létezéséért, a *del credere* felelőssége pedig külön kiköthető. Ellenben a szubrogáció esetében nincs helytállási kötelezettség.¹¹²² A Köt. azonban kifejezetten előírja, hogy a jogosult helytállási kötelezettségének hiánya nem zárja ki a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó szabályok alkalmazását.¹¹²³

4.7.2. Horvátország

A szerb Köt.-höz hasonlóképpen, a horvát Köt. sem szabályozza a jogátruházás intézményét az engedményezéstől elkülönülten. Az engedményezhető követelések, azaz az engedményezés tárgyát illetően azonban a horvát szakirodalom kiemeli, hogy az engedményezésre vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazhatók más vagyoni jellegű jogok átruházására is. A horvát szakirodalom a vagyoni jellegű jogok elvi átruházhatósága mellett száll síkra, kivéve, ha ezt jogszabály tiltja vagy korlátozza.¹¹²⁴ Az engedményezhetőséget kizáró vagy korlátozó jogszabályi rendelkezés hiányában, az engedményezésre vonatkozó szabályok szerint lehetséges az alakító jogok, a szerzői jogok, tagsági jogok és más hasonló jogok átruházása. Tulajdonjog és más dologi jogok átruházása esetén azonban nem az engedményezésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, hanem a dologi jogi jogszabályokat.¹¹²⁵

1119 Szerb Köt. 302. cikk (2) bek.

1120 Szerb Köt. 303. cikk.

1121 Szerb Köt. 304. cikk (1) bek.

1122 Blagojević és Krulj, 1980, 757. o.

1123 Szerb Köt. 304. cikk (2) bek.

1124 Markovinović, 2005, 102–103. o.

1125 Markovinović, 2005, 103. o.

Ettől eltekintve a horvát jog kontextusában is célszerű vizsgálni az engedményezés és a jogátruházás (perszonális szubrogáció) közötti hasonlóságokat és különbségeket. Az alapvető hasonlóság, hogy mindkét jogintézmény lényegi eleme a jogosultnak a kötelezettel szembeni jogosultsága harmadik személyre történő átháramlása. A hasonlóság különösen magas fokú, amennyiben szerződési alapú perszonális szubrogációról van szó, amelyhez a jogalapot a jogosult, illetve a kötelezett és a teljesítő harmadik személy (latin kifejezéssel *solvens*) közötti szerződés képezi. További hasonlóságot mutat a két jogintézmény abban a tekintetben is, hogy a joghatás kiváltásához egyik esetben sincs szükség a kötelezett hozzájárulására. Ennek ellenére azonban lényeges különbségek is kimutathatók a két jogintézmény között. Egyrészt, míg az engedményezés esetében a követelés az engedményesre az engedményezési szerződés megkötésének pillanatában száll át, a perszonális szubrogáció esetében a jogosultságot a harmadik személy a kötelezett tartozása teljesítésének pillanatában szerzi meg. Továbbá a perszonális (kötelmi) szubrogáció esetében a jogosultság a kötelezett tartozásának a teljesítő fél általi teljesítésével arányos mértékben háramlik át, míg az engedményezés esetében a követelés, ellentétes szerződési kikötés hiányában, főszabály szerint teljes egészében száll át az engedményezettre. Végül, a szerződési perszonális szubrogáció esetében a horvát szakirodalom szerint nem áll fenn a jogosult helyállási kötelezettsége, sem az átháramlott jogosultság fennállásáért, sem pedig annak érvényesíthetőségéért.¹¹²⁶

A horvát Köt. a perszonális szubrogáció törvényi szabályozásában tartalmi szempontból a valamikori jugoszláv szövetségi Köt. rendelkezéseit követi, viszont a vonatkozó rendelkezéseket máshova helyezte a törvényben: míg a szövetségi Köt.-ben ezek a szabályok a kötelelem teljesítésére vonatkozó szabályok között található, a horvát Köt.-ben közvetlenül az engedményezésre vonatkozó szabályok után következnek. A horvát Köt. is megkülönbözteti a törvényi és a szerződésen alapuló perszonális szubrogációt. Törvény alapján akkor áll be az alanyváltás a jogosulti oldalon, amennyiben a teljesítéshez jogi érdekléssel rendelkező harmadik személy teljesíti a kötelezett tartozását.¹¹²⁷ A szerződési perszonális szubrogációra a harmadik személy és a jogosult között, a teljesítés pillanatában vagy azt megelőzően kötött megállapodás alapján kerül sor.¹¹²⁸ A jogosult követelése, a járulékos jogosultságokkal együtt, a teljesítő fél és a kötelezett megállapodása alapján is átháramlik a teljesítő félre, amennyiben a megállapodás a teljesítés előtt jött létre.¹¹²⁹ Mind a törvényi, mind pedig a szerződési perszonális

1126 Markovinović, 2005, 70–71. o.

1127 Horvát Köt. 91. cikk.

1128 Horvát Köt. 90. cikk (1) bek.

1129 Horvát Köt. 90. cikk (2) bek.

szubrogáció abban a pillanatban valósul meg, amikor a teljesítő fél teljesíti a kötelezett tartozását.¹¹³⁰ Részleges teljesítés esetén a követelés biztosítékeként szolgáló járulékos jogok csak akkor háramlanak át a teljesítő félre, amikortól azok nem szükségesek a jogosult követelése fennmaradó részének a biztosításához.¹¹³¹ A jogosult és a teljesítő fél azonban, abban is megállapodhatnak, hogy a biztosítékokat követeléseik mértékével arányosan fogják használni, de azt is előírnyozhatják, hogy a teljesítő félnek elsődleges érvényesítési joga lesz a biztosítékok értékéből.¹¹³² A törvény továbbá előírja, hogy a jogosult köteles a teljesítő félnek átadni a követelés bizonyításához vagy annak biztosításához szükséges eszközöket.¹¹³³ Kivételesen a jogosult csak akkor adhatja át a kötelezettől vagy harmadik személytől származó zálogtárgyat a teljesítő félnek, ha ehhez a zálogkötelezett beleegyezését adta. Ellenkező esetben a zálogtárgy a jogosult birtokában marad, aki azt a teljesítő fél javára őrzi.¹¹³⁴ A törvény meghatározza a perszonális szubrogáció terjedelmét is: a teljesítő fél nem követelheti a tartozás teljesítését a jogosultnak intézett teljesítését meghaladó mértékben.¹¹³⁵ Végül, a törvény kizárja a jogosult helytállási kötelezettségét: a jogosult a harmadik személytől származó teljesítés elfogadásával nem szavatolja a teljesítő félnek sem a tartozás érvényes fennállását, sem pedig annak érvényesíthetőségét.¹¹³⁶ Viszont a felek között érvényesíthetők a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerinti igények.¹¹³⁷

4.7.3. Szlovénia

A szlovén jogalkotó is a valamikori jugoszláv szövetségi Köt. mentén alakította ki a teljesítéssel megvalósuló „perszonális szubrogációra” („*izpolnitev s subrogacija*”) – kötelmi szubrogációra – vonatkozó törvényi szabályozást a Kötelmi törvénykönyv (Kötk.) szövegében. A szlovén jog is megkülönbözteti a törvényi és a szerződés alapján megvalósuló szubrogációt. A törvény erejénél fogva a teljesítés pillanatában sor kerül a követelés és a járulékos jogok átháramlására a teljesítő félre, amennyiben a teljesítéshez jogi érdeke fűződik.¹¹³⁸ Ellenben a szerződéses szubrogáció a jogosult és a teljesítő fél között, a teljesítés pillanatában vagy azt megelőzően létrejött szerződés alapján valósul

1130 Horvát Köt. 90. cikk (3) bek. és 91. cikk.

1131 Horvát Köt. 92. cikk (1) bek.

1132 Horvát Köt. 92. cikk (2) bek.

1133 Horvát Köt. 93. cikk (1) bek.

1134 Horvát Köt. 93. cikk (2) bek.

1135 Horvát Köt. 94. cikk.

1136 Horvát Köt. 95. cikk (1) bek.

1137 Horvát Köt. 95. cikk (2) bek.

1138 Szlovén Kötk. 275. cikk.

meg. A törvényi szubrogációtól eltérően, a szerződéses szubrogáció esetében a felek a megállapodásukban rögzíthetik, hogy az összes, vagy csak bizonyos járulékos jogosultságok háramlanak-e át a teljesítő félre.¹¹³⁹ Ugyanezen szabályok szerint a szubrogáció megvalósulhat a teljesítő fél és a kötelezett között létrejött megállapodás alapján is. Viszont ebben az esetben a megállapodás létrejöttének meg kell előznie a teljesítés időpontját.¹¹⁴⁰ Mind a törvényi, mind pedig a szerződési szubrogáció esetében azonban a követelés csak a teljesítés pillanatában háramlik át a teljesítő félre.¹¹⁴¹

Részleges teljesítés esetében a járulékos jogosultságok csak akkor háramlanak át a teljesítő félre, amikor azok nem szükségesek a tartozás fennmaradó részének teljesítéséhez.¹¹⁴² A jogosult és a teljesítő fél azonban megállapodhatnak, hogy a biztosítékokat arányosan használják fel a követeléseik érvényesítéséhez, illetve megállapodhatnak abban is, hogy a teljesítő félnek elsőbbségi érvényesítési jogosultsága legyen a biztosítékokból.¹¹⁴³ A szlovén Köt. kötelezi a jogosultat, hogy a teljesítő félnek engedje át a követelés biztosítására és bizonyítására alkalmas eszközöket.¹¹⁴⁴ Kivételesen a jogosult a kötelezettől – vagy harmadik személytől – származó zálogtárgyat csak a zálogkötelezett beleegyezésével engedheti át a teljesítő félnek. Ennek hiányában a zálogtárgyat a jogosult őrzi a teljesítő fél javára.¹¹⁴⁵

A szlovén Köt. is korlátozza a teljesítő félnek a kötelezettől érvényesíthető követelésének mértékét: nem követelhet tőle többet, mint amennyit a jogosultnak teljesített.¹¹⁴⁶ A jogosult a teljesítés elfogadásával nem szavatolja a teljesítő félnek sem a követelés létezését, sem pedig annak érvényesíthetőségét.¹¹⁴⁷ Viszont ez nem zárja ki a felek közötti jogalap nélküli gazdagodási igényeket.¹¹⁴⁸

4.8. Szlovákia

Mielőtt rátérnénk a vizsgált jogintézmény, illetve az annak alkalmazása kapcsán felmerülő kérdések felvázolására, mindenképpen fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a

1139 Szlovén Kötk. 274. cikk (1) bek.

1140 Szlovén Kötk. 274. cikk (2) bek.

1141 Szlovén Kötk. 274. cikk (3) bek.

1142 Szlovén Kötk. 276. cikk (1) bek.

1143 Szlovén Kötk. 276. cikk (2) bek.

1144 Szlovén Kötk. 277. cikk (1) bek.

1145 Szlovén Kötk. 277. cikk (2) bek.

1146 Szlovén Kötk. 278. cikk.

1147 Szlovén Kötk. 279. cikk (1) bek.

1148 Szlovén Kötk. 279. cikk (2) bek.

jogátruházás jogintézménye kapcsán a szakirodalom Szlovákiában nem túl gazdag, a hazai tudományos közönség által kevésbé feldolgozott.

A kezes visszkereseti jogának kérdése egy olyan adóssal szemben, akinek a hitelezői követelését kielégítette, az egyik legvitatottabb kérdés a kezesség jelenlegi szabályozása tekintetében. E kérdés ellentmondásos volta egyrészt a visszkereseti jog szabályozásának a szlovák Polgári és Kereskedelmi törvénykönyvekben való eltéréséből, másrészt a rendelkezések értelmezésének ellentmondásosságából adódik. A Polgári törvénykönyv (Ptk.) 308. §-a rendelkezései szerint a kezes a hitelező jogait szerzi meg az adóssal szemben. Ez a rendelkezés úgy értelmezhető, hogy az adós kötelezettségét teljesítő kezes a kielégített hitelező helyett az adós új hitelezőjévé válik, amennyiben az a kötelezettséget teljesítette. Elméletileg a hitelezői jogok megszerzésére a „törvényi engedményezés” fogalmát használják, azonban kezességvállalás esetén gyakrabban találkozunk a „szubrogáció” fogalmával.¹¹⁴⁹ Mindemellett megjegyzendő, hogy a szlovák Ptk. 550. §-ának polgári jogi rendelkezései kevésbé nagyvonalúak a kezessel szemben, mivel a kezes, aki az adós helyett teljesített, jogosult az adóstól kártérítést követelni a hitelezőnek nyújtott teljesítésért. A kereskedelmi joggal ellentétben a polgári jog nem tesz említést arról, hogy a kezes belépne a hitelező jogaiba, tehát nem szubrogációról, hanem klasszikus visszkereseti igényről van szó.¹¹⁵⁰

Amennyiben a kezes teljesíti a kötelezettségét, a Kereskedelmi törvénykönyv adott rendelkezésében¹¹⁵¹ előírt törvényi engedményezés alapvető változást eredményez a kezes helyzetében. A kezes az adóssal szemben hitelezői jogokat szerez, és az (eredeti) hitelezővel szembeni kötelezettsége megszűnik.¹¹⁵² A szakirodalom az adósi kötelezettség a kezes által történő teljesítésének következményét „szubrogáció”-nak nevezi.¹¹⁵³ A Kereskedelmi törvénykönyv által szabályozott szubrogációval szemben, amely a kezesnek a főadóshoz képest a hitelező jogaiba és jogi helyzetébe való belépését jelenti, a Polgári törvénykönyv ennek kapcsán csupán annyit mond ki, hogy „*az a kezes, aki a követelést teljesítette, jogosult a kötelezettől követelni a jogosultnak nyújtott teljesítés megtérítését*”, ami indokolatlan, de egyértelmű eltérést jelent mindkét magánjogi kódex szabályozásában.¹¹⁵⁴

A kezesnek azt a jogát, hogy az adóstól a teljesítést követelje, amiért a hitelező követelését az adós helyett kielégítette, visszkereseti jognak nevezik. A francia jogban külön

1149 Némethová, Skorková és Strapáč, 2019, 252. o.

1150 Fekete és Fekete, 2017, 612–625. o.

1151 Kereskedelmi törvénykönyv 308. §.

1152 Patakyová és mtsai., 2016, 1165–1166. o.

1153 A szubrogáció fogalmával kapcsolatban lásd bővebben: Pelikánová, 1998, 228. o.

1154 Pelikánová, 2009, 276. o.

intézményként kialakult szubrogáció fogalmát, amely általában egy személynek egy másik személlyel való helyettesítését („*subrogation personnelle*”), vagy egy dolognak egy másik dologgal való helyettesítését („*subrogation réelle*”) jelenti egy fennálló jogviszonyban, szintén gyakran használják (elsősorban mint logikai konstrukciót, nem mint jogi transzplantot). A kezességvállalás esetében ez azt jelenti, hogy ha a hitelező követelését az adós helyett a kezes elégíti ki, e kezes jogosult az ellenérték megtérítését követelni az adóstól. Ez a jog a kezest szerződéssel (közte és a hitelező között), de általában a törvény erejénél fogva is megilleti. Így a hitelezői oldalon a szerződéses jogviszonyban a félváltás jogalapja a követelés szerződéses vagy törvényi engedményezése lehet.¹¹⁵⁵

Szlovákia esetében megállapítható, hogy a vizsgált jogintézmény kapcsán az egyik legvitatottabb kérdés a kezes azon jogának jogi természete, hogy az adóstól (akit néha főkötelezettnek is neveznek) kártérítést követeljen azért a teljesítésért, amelyet a kezes az adós helyett a hitelezőnek nyújtott. Ez az ellentmondás nemcsak a kezes visszkereseti jogának a Kereskedelmi törvénykönyvben¹¹⁵⁶ és a Polgári törvénykönyvben¹¹⁵⁷ való eltérő kezeléséből adódik, hanem különösen az esetjog és a szakirodalom eltérő nézeteiből, a kezes jogának jogi természetéből fakad. Paradox módon ezek a vélemények a Polgári törvénykönyv és a Kereskedelmi törvénykönyv fent említett rendelkezéseinek értelmezésekor figyelmen kívül hagyják a visszkereseti jog általános szabályozását, amelyet azonban csak a Kereskedelmi törvénykönyv szabályoz, mégpedig a felelősség jogi szabályozásán kívül.

A vita tárgyát az képezi, hogy a kezes a tartozás teljesítését követően teljesen új jogot szerez-e arra vonatkozóan, hogy a teljesítés megtérítését követelje az adóstól, vagy pedig ugyanarról a jogról van szó, amellyel a hitelező a kezes teljesítése előtt rendelkezett az adóssal szemben, vagyis a kérdés az, hogy a követelésnek a hitelezőtől a kezesre történő jogszerű átruházásáról (jogátruházásáról) van-e szó? Ez valójában két teljesen különböző jogi helyzetet eredményezhet: ha teljesen új jogról lenne szó, a kezes új „hitelezőnek” minősülne, akinek a joga így szintén elévülne; ha azonban a kezes csupán belépne az adós és a hitelező közötti meglévő jogviszonyba, akkor az eredeti hitelező jogának már folyamatban lévő elévülési idejébe is belépne.¹¹⁵⁸ Ez a két jogi helyzet tovább befolyásolja a hitelező követelési biztosítékának fennmaradását: az első esetben a kötelezettség biztosítéka megszűnne annak járulékos jellege miatt, mivel az eredeti kötelezettségi

1155 Fekete és Fekete, 2017, 612–625. o.

1156 Kereskedelmi törvénykönyv 308. §.

1157 Szlovák Polgári törvénykönyv 550. §.

1158 Lásd a szlovák Polgári törvénykönyv 111. §-át.

jogviszony megszűnt, a második esetben pedig a kezesnek mint új hitelezőnek az adós és a hitelező közötti jogviszonyba való belépése nem járna ilyen joghatással.¹¹⁵⁹

A jogátruházás jogintézményével találkozhatunk az ajándékozással kapcsolatban is, miszerint a kezesi kötelezettség átvállalása nem minősül ajándékozásnak.¹¹⁶⁰ Ugyanez állítható a zálog vagy a harmadik személy kötelezettségének biztosítása céljából történő biztosítéki engedményezés tárgya esetében is. Ha a hitelező követelését olyan zálogkötelezett zálogjogából elégítették ki, aki nem az adós volt, a zálogkötelezett a bírói gyakorlat¹¹⁶¹ szerint analógia útján a követelés kielégítésére mint kezes jogosult. A tartozás elengedése csak akkor tekinthető ajándékozásnak, ha a kezes vagy a zálogkötelezett elismeri az adósnak a szubrogáció következtében keletkezett tartozását.¹¹⁶²

4.9. Következtetések

Az itt ismertetett nemzeti szabályozások fényében megállapíthatjuk, hogy a harmadik személy általi teljesítés joghatásai heterogenitást mutatnak az egyes vizsgált rendszerek között. Az osztrák jogrendszerben a főszabály a tartozás a *solvens*re szállását és annak a hitelező jogaiba lépését azokban az esetekben teszi lehetővé, amikor a teljesítés saját mellékkötelezettsége alapján következett be. Emellett a szubrogáció számos különös esete is szabályozásra kerül az egyes különjogok (egészségügy, tartási kötelezettség stb.) keretében. A cseh jog szintén a *solvens* számára az eredeti követelés megszerzését írja elő (a kereskedelmi jogban egyes pontatlanságokkal) arra az esetre, ha az járulékos kötelezettként más helyett állt helyt. A magyar jogban a *solvens* teljesítésével, javára új jogok keletkeznek, amelyeket az eredeti tartozás biztosítékai szavatolnak. A lengyel jog a jogátzállási modellt követi, és széles körben teszi lehetővé a szubrogációt (akár a jogosult, illetve kötelezett hozzájárulása nélkül is), ha a *solvens* abban például mint járulékos kötelezett személyesen érdekelt. A román jog hasonló modellt alapján szabályoz, nagy részletességgel előírva a jogosult, illetve a kötelezett által jóváhagyott szubrogáció és a törvényi szubrogáció eseteit. A szerb jog a törvényi szubrogáció fogalmát és az intézmény ügyleti jellegű (a jogosulti vagy a kötelezetti oldalon keletkezett megállapodással) megnyilvánulását is ismeri, a jogátruházási modell alapján, a járulékos követelések átszállásával. A szlovén jog hasonlóan rendelkezik. A horvát jog a szubrogáció

1159 Lásd a szlovák Polgári törvénykönyv 528. § (1) bekezdését. A téma kapcsán lásd bővebben például:

Fekete és Fekete, 2017, 612–625. o.; Hlušák, 2017; Štefanko, 2014, 617–634. o.

1160 Jurčová, 2019, 2330–2355. o.

1161 R 89/2000.

1162 Jurčová, 2019, 2330–2355. o.

szabályozásakor, annak ügyleti jellegét kiemelve az engedményezés normáit rendeli értelemszerűen alkalmazni. A szlovák jogban tisztázatlan, hogy törvényi engedményezés (szubrogáció) keletkezik a *solvens* (például kezes) teljesítésével, vagy abból új kötelelem fakad.

A vizsgált egyes államok jogrendszerei az eredeti jogosult számára általában főszabályként kötelezővé teszik a *solvens* teljesítésének elfogadását (például Csehország), ha a teljesítést a kötelezett helyett helyállni hivatott más személy ajánlja fel, másutt a jogosult ezt megtagadhatja, ha a teljesítéshez jelentős érdeke nem fűződik (például Magyarország és Románia). Előfordul, hogy a szubrogációhoz, legalább bizonyos esetekben az adós beleegyezése (is) szükséges, azzal, hogy a késelemben esett adós nem szegülhet szembe a *solvens* teljesítésével, és ez más, a jogosult fontos érdeke védelmében előirt esetekben sem lehetséges (például Magyarország vagy Románia esetében). (Amennyiben az eredeti kötelmi viszony minden résztvevőjének beleegyezése szükséges a *solvens* általi teljesítésbe, véleményünk szerint dogmatikai értelemben engedményezés, és nem szubrogáció következik be.) Általában az eredeti jogviszonytól teljesen idegen *solvens* általi teljesítés megtagadható.

A szubrogáció okirati úton dokumentálása és az eredeti követelést igazoló okiratok átadása olykor kifejezett elvárás (például Csehország és Románia esetében).

A vizsgált jogrendszerek közül némelyek (Lengyelország, Románia) a törvényi és az ügyleti (valamely fél beleegyezésén alapuló) szubrogációt külön, taxatív felsorolt esetek szerint szabályozzák.

Végezetül, a szubrogáció jogcímét tekintve a törvényi és az ügyleti (olykor engedményezéssé alakuló) modellek egyaránt megtalálhatók. Magyarország és potenciálisan Szlovákia esetében a szubrogáció tulajdonképpen új kötelmi viszony keletkezését vonja maga után, amelyre a korábbi kötelelem biztosítékai átszállnak (ez a megoldás a kauzának jelentőséget tulajdonító jogrendszerekben nehezebben elképzelhető, a biztosítékok alapításának eredendő ügyleti jellegéből fakadóan).